

6
1972

PORADNIK
bibliotekarza

MIESIĘCZNIK

TREŚĆ

JÓZEFA KORNECKA. Potrzeba i kierunki samokształcenia bibliotekarza	161
DANUTA SANIEWSKA. Przeciw „radosnej twórczości”, czyli o katalogach i kartotekach praktycznie	164
TERESA ŁOTOCKA. O problemach służby informacyjno-bibliograficznej. Mój głos w dyskusji	168
JAN MAKARUK. Co się dzieje z literaturą rolniczą na wsi?	170
MIĘDZYNARODOWY ROK KSIĄŻKI:	
JANINA WOJTISZEK. Książka pięknie wydana. Scenariusz wystawy	174
ANNA BAŃKOWSKA. Drukarz — współtwórca książki. Rozmowa z Edwardem Bogdańskim — dyrektorem WDN	179
ROZMOWY Z PISARZAMI:	
BARBARA PETROZOLIN-SKOWROŃSKA. „Młoda Polska” lat siedemdziesiątych. Rozmowa ze Stefanem Bratkowskim	185
MARIA WERNER. Konkurs dla młodych czytelników	191
Odpowiedzi Redakcji	IV okł.

SPROSTOWANIE

Do artykułu Janiny Wojtiszek pt. „Książka dla wszystkich” zamieszczonego w nrze 5(271) „Poradnika Bibliotekarza” na s. 132, wiersz 23 od dołu wkraśl się przykry błąd. 60 rocznica śmierci Bolesława Prusa przypada 19 V, a nie 19 VI, jak to podane w artykule.

Czytelników „Poradnika Bibliotekarza” przepraszamy za w. wym. błąd.

INDEKS: 37 342

Redaguje Kolegium. Redaktor Naczelny — ROMANA LUKASZEWSKA
Wydawca: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich
Adres redakcji i administracji: Warszawa, Konopczyńskiego 5/7, tel. 27-08-47
Konto PKO: Warszawa I 1-9-120056. Prenumerata roczna: 46 złotych
Cena zł 4.— Podpisano do druku i druk ukończono w czerwcu 1972 r. Zam. 455. A-103.
Nakład 10 800 egz., ark. druk. 2, ark. wyd. 3,5. Papier druk. sat. V kl. 70 g.

PORADNIK BIBLIOTEKARZA

6

272

ROK XXIV

CZERWIEC

1972

JÓZEFA KORNECKA

Potrzeba i kierunki samokształcenia bibliotekarza

Sądzimy, że w Międzynarodowym Roku Książki warto się zastanowić nad rolą i znaczeniem książki w pracy i życiu bibliotekarza, i dlatego w kilku kolejnych numerach zamieścimy trochę rozważań na temat samokształcenia bibliotekarzy. (Red.)

Różnorodność obowiązków i zadań bibliotekarza, pracownika sieci bibliotek publicznych oraz społeczno-oświatowy i wychowawczy a jednocześnie informacyjno-naukowy charakter jego pracy wymaga od niego dużego zasobu wiedzy i umiejętności fachowych.

Bibliotekarz, pracujący w małej bibliotece publicznej, np. gromadzkiej, osiedlowej czy małej miejskiej jest jednocześnie kierownikiem i wykonawcą, administratorem i technikiem, ale przede wszystkim pedagogiem, wychowawcą, informatorem i doradcą czytelnika, któremu w każdej chwili musi przyjść z pomocą przy doborze poszukiwanej lektury.

Charakterystyczną cechą pracy bibliotekarza pracującego w małej bibliotece (zwłaszcza o obsadzie jednoosobowej) jest właśnie ta konieczność wiązania w jedną całość czynności technicznych (jakich np. wymaga opracowanie księgozbioru) i fizycznych (np. dźwiganie ciężkich oprawnych woluminów czy paczek z książkami) z pracą umysłową, zwłaszcza w zakresie służby informacyjno-bibliograficznej, wymagającej dużej sumy wiadomości z różnych dziedzin wiedzy.

Na obecnym etapie — jak wiemy — pracownicy małych bibliotek publicznych (gromadzkich) — to w większości ludzie, którzy posiadają tylko przysposobienie zawodowe, otrzymane w czasie 2-tygodniowych praktyk organizowanych przez powiatowe biblioteki publiczne (por. art. Z. Frąckiewicz. „Jeszcze raz o nowo angażowanych bibliotekarzach” — Por. Bibliot. 1971, nr 5, s. 145—151 i art. I. Jędrzejewskiej. „Przysposobienie biblioteczne w r. 1970/1971” — Por. Bibliot. 1972, nr 1/2, s. 16—18).

Przy tym więcej niż połowa zatrudnionych bibliotekarzy nie posiada pełnego wykształcenia średniego (por. art. R. Łukaszewskiej. „Przysposobienie biblioteczne” — Por. Bibliot. 1970, nr 9/10, s. 264).

Przy niezwykle szybkim tempie rozwoju oświaty, kultury, techniki i nauki — powodującym wzrost poziomu zainteresowań i potrzeb czytelników — taki poziom i zakres wiedzy pracowników bibliotek publicznych, nawet najniższych stopni, nie może być wystarczający. Tym bardziej, że wśród obowiązków bibliotekarza punkt ciężkości spada na służbę informacyjną. Bibliotekarz informuje, dobiera, zaleca odpowiednie książki i artykuły z czasopism, a więc musi te książki i czasopisma znać, tzn. orientować się bodaj najogólniej w treści i stopniu trudności omawianych zagadnień. Przy tym w wielu przypadkach bibliotekarz nie tylko zaspokaja konkretne potrzeby czytelników, ale i kieruje ich lekturą.

Aby zaś bibliotekarz mógł kierować czytelnictwem i kształtować zainteresowania czytelników — tzn. kierować ich zainteresowania ku książkom wartościowym, omawiającym osiągnięcia nauki i techniki, kultury i sztuki, ku książkom związanym z życiem i potrzebami człowieka, z życiem i potrzebami naszego państwa i społeczeństwa — musi dobrze znać zarówno te osiągnięcia i potrzeby, jak i książki i czasopisma tym zagadnieniom poświęcone.

Szeroka skala zagadnień, którymi bibliotekarz musi się interesować, stawia go wobec konieczności nie tylko stałego pogłębiania wiadomości i umiejętności fachowych, ale również rozszerzania wiedzy w zakresie wielu dyscyplin naukowych.

A sprostać tym postulatom może tylko w drodze samokształcenia.

Potrzeba stałego dalszego doksztalcania się, rozszerzania horyzontu myślowego i kształtowania światopoglądu powinna być uwarunkowana u pracownika książki nie tylko charakterem i wymogami jego pracy, ale powinna przede wszystkim wypływać z wewnętrznej potrzeby czynnego i rozumnego uczestniczenia w otaczającym nas życiu i zachodzących w nim przemianach ekonomicznych, społecznych, politycznych i kulturalnych.

Samokształcenie odgrywa dużą rolę w życiu człowieka. Rozwija i wzbogaca wewnętrznie bardziej niż inne formy nauki i wpływa odmładzająco na umysł ludzki. Liczne badania i doświadczenia wykazały, że człowiek dorosły ma takie same możliwości nauki jak i młody, a w niektórych przypadkach i większe, bo do opanowania wiedzy dopomaga mu jego własne doświadczenie życiowe.

Samokształcenie przy tym jest potrzebą umysłową wyższej kategorii, aczkolwiek podłoże jej — jak już wspomnieliśmy — ma charakter raczej utylitarnej. Potrzebę samokształcenia rodzi i rozwija twórcza praca, która wymaga żywego i aktywnego udziału myślowego człowieka w wykonywanych przez niego czynnościach.

Mamy w historii kultury i nauki wiele przykładów ludzi, którzy w drodze samokształcenia doszli do wysokiego poziomu umysłowego i odegrali w dziejach ludzkości wybitną rolę. Wskazują na to autobiografie, biografie, pamiętniki i wypowiedzi uczonych, działaczy, znakomych pisarzy i myślicieli.

Idea samokształcenia nie straciła i dziś na aktualności. Wręcz przeciwnie — przeżywa niejako swój renesans. Jest obecnie wysuwana i zalecana jako metoda uczenia się na wszystkich stopniach nauki, począwszy od szkoły średniej. Stosowana też jest w praktyce we wszystkich zawodach przez tych, którzy ze swoich obowiązków i zadań na każdym odcinku swojej pracy chcą się wywiązywać z poczuciem najwyższej odpowiedzialności.

Samokształcenie więc jako metoda stałego podnoszenia kwalifikacji zawodowych i dotrzymywania kroku tym, którzy przodują w zawodzie, jak najbardziej odpowiada i potrzebom pracowników bibliotek.

Bo na pytanie, czy wszystkie umiejętności potrzebne do tego, aby być dobrym bibliotekarzem, dadzą się opanować w drodze samokształcenia, możemy zdecydowanie odpowiedzieć: tak. Przy tym niektórych umiejętności nie nauczy żadna szkoła, żaden podręcznik. Należy do nich przede wszystkim umiejętność obcowania z czytelnikami, poznawania ich indywidualnych potrzeb i — co się z tym wiąże — umiejętność znalezienia najlepszej, najwłaściwszej książki, najbardziej odpowiedniej dla potrzeb danej jednostki. Do takich umiejętności należy również orientacja w świecie książek i czasopism, znajomość źródeł bibliograficznych i umiejętność posługiwania się nimi, co może być nabyte właśnie przede wszystkim w drodze samokształcenia i w drodze świadomej wytrwałej pracy nad sobą.

Konkretyzując, możemy stwierdzić, że samokształcenie bibliotekarza powinno zasadniczo iść w trzech kierunkach:

- poszerzania, pogłębiania i aktualizowania wiedzy zawodowej w dziedzinach związanych z konkretnymi potrzebami warsztatu pracy;

- stałej aktualizacji wiadomości w zakresie nauki, techniki i kultury, jak i orientacji w zachodzących w otaczającym nas życiu zjawiskach społeczno-politycznych, oraz

- kształtowania własnej osobowości jako człowieka odpowiednio przygotowanego i zawsze chętnego do przyjęcia z pomocą poszukującym wiedzy, człowieka z wysokim poczuciem odpowiedzialności za jakość udzielanej informacji i pomocy.

Pogłębienie i poszerzenie poruszonych tu ogólnie zagadnień dotyczących samokształcenia jako potrzeby intelektualnej znajdują czytelnicy w książce J. Pietera pt. „Psychologiczne problemy samokształcenia“ (W-wa N. Ks. 1963, s. 362). Praca ta wprowadza w problematykę i istotę samokształcenia jako procesu psychicznego jednostki współczesnej, żyjącej i pracującej we współczesnym społeczeństwie i współczesnych warunkach społecznych, ekonomicznych i kulturalnych. Autor, pojmując samokształcenie jako pracę nad własną osobowością, w szczególności nad rozwojem własnej wiedzy, umiejętności, poglądów i przekonań oraz charakteru — nie podaje gotowych przepisów np. w sprawie uczenia się, podsuwa natomiast czytelnikowi do przemyślenia szereg istotnych zagadnień dotyczących samokształcenia w tym celu, aby praktyczne wnioski wyciągnął czytelnik samodzielnie w dostosowaniu do własnych możliwości. Książka składa się z ośmiu rozdziałów. Wszystkie zasługują na uważne przestudiowanie. Jednakże rozdział pierwszy omawiający potrzeby i przesłanki ideowe samokształcenia jednostki uczestniczącej aktywnie w rewolucyjnych przemianach cywilizacyjnych i kulturalnych całej ludzkości należy potraktować ze szczególną uwagą. Zawarte w nim rozważania nad sytuacją nowoczesnego człowieka „utopionego w morzu wynalazków technicznych“ oraz nad osobowością ludzi uspołecznionych stanowią z jednej strony ceną podbudowę, a z drugiej pogłębienie i rozszerzenie problematyki samokształcenia współczesnego bibliotekarza, który z racji swojego zawodu musi być człowiekiem „pomyślnie włączającym się“ do istniejącego ustroju społecznego i rozwijającej się cywilizacji.

Literatura poświęcona samokształceniu jest dość bogata. Naszym czytelnikom polecamy następujące pozycje:

KOTARBIŃSKI T. *Sprawność i błąd. Z myślą o dobrej robocie nauczyciela.* Wyd. 4 rozsz. W-wa PZWS 1966, s. 21.

KULPA J. *Umiejętność studiowania.* Kraków PWN 1968, s. 35 PAN Nauka dla Wszystkich nr 71.

MAZIARZ Cz. *Proces samokształcenia.* W-wa PZWS 1966, s. 199.

PÓŁTURZYCKI J. *O technice uczenia się dorosłych.* W-wa PZWS 1966, s. 163, rys. tabl.

RUDNIAŃSKI J. *Efektywność myślenia. Wybrane zagadnienia.* W-wa PZWS 1969, s. 223.

RUDNIAŃSKI J. *Kultura myślenia.* Poznań Tow. Krzewienia Wiedzy Prakt. 1966, s. 28 (powiel.).

RUDNIAŃSKI J. *Sprawność umysłowa. Wybór metod.* Wyd. 2. W-wa W. P. 1970, s. 320.

RUDNIAŃSKI S. *Technologia pracy umysłowej.* Wyd. 5. W-wa LSW 1957, s. 210.

SPASOWSKI W. *Zasady samokształcenia.* W-wa KiW 1959, s. XVII, 232.

SZEWCZUK W. *Psychologia człowieka dorosłego. Wybrane zagadnienia.* Wyd. 3. W-wa W. P. 1963, s. 131.

SZCZEGODZIŃSKA L. *Biblioteka, książka, czytelnik. Poradnik metodyczny dla bibliotekarzy.* W-wa Wyd. Zw. CRZZ 1970, s. 268.

Ponadto przypominamy czytelnikom artykuły, dotyczące doskonalenia zawodowego i samokształcenia bibliotekarzy, które ukazały się już poprzednio na łamach naszego pisma, a mianowicie:

GORISZOWSKI W. „Popularyzacja doświadczeń jedna z form doskonalenia zawodowego bibliotekarzy” — R. 1970 nr 7/8, s. 197—198.

FABER M. „Jak się uczy my, czyli uwagi o samokształceniu” — R. 1971 nr 1/2, s. 14—19.

BURAKOWSKI J. „Szkolenie i samokształcenie nowo zaangażowanych bibliotekarzy wiejskich w woj. olsztyńskim” — R. 1971 nr 3, s. 71—75.

Polecamy również artykuły na ten temat zamieszczone w „Bibliotekarzu“:

RADOMSKI S. „O problemie samokształcenia bibliotekarzy” — R. 1963 nr 6, s. 153—154.

JEŻYŃSKI S. „Z problemów samokształcenia bibliotekarzy wojskowych” — R. 1969 nr 4, s. 97—100.

DANUTA SANIEWSKA

Zielona Góra

Przeciw „radosnej twórczości”

czyli o katalogach i kartotekach praktycznie

Biblioteka współczesna stała się placówką upowszechniania wiedzy, placówką, która jest ważnym ogniwem w kształceniu się dorosłych i młodzieży. Do jej podstawowych zadań, obok gromadzenia zbiorów i ich udostępniania, należy informacja o zasobach własnych oraz innych bibliotek. Bibliotekarz zobowiązany jest pomóc czytelnikowi w dotarciu do poszukiwanych źródeł i w odpowiednim ich wykorzystaniu. Sprawność służby informacyjnej zależy przede wszystkim od

przygotowania bibliotekarza do jej pełnienia oraz od dobrze zorganizowanego warsztatu, który ułatwia poszukiwanie potrzebnych informacji.

Przedmiotem moich uwag będą problemy warsztatu informacyjnego biblioteki gromadzkiej, natomiast nie będę zajmowała się zagadnieniem odpowiednich dyspozycji i kwalifikacji bibliotekarza, które to czynniki decydują o całościach pracy, zakładając, że bibliotekarz bierny, o słabym przygotowaniu nie jest w stanie prowadzić skutecznej działalności informacyjnej.

Dzięki wysiłkom własnym oraz bibliotek wyższego stopnia organizacyjnego, wiele bibliotek gromadzkich organizację działalności informacyjnej i jej ukierunkowanie ma już za sobą. Jednakże problem ten nie został rozwiązany generalnie. Ciągłe jeszcze dyskusję budzi stopień rozbudowy i zakres warsztatu pomocniczego.

Etap kompletowania księgozbioru podręcznego — podstawy bibliotecznej służby informacyjnej — został już zakończony. Nad prawidłowym uzupełnieniem i selekcją księgozbioru czuwają instruktorzy.

Przeprowadzona została również reorganizacja katalogów, ale nie wszyscy bibliotekarze podeszli do tego problemu z pełnym zrozumieniem. Nie zawsze katalogi opracowane są z myślą o ich praktycznym wykorzystaniu, a przecież katalog rzeczowy jest swego rodzaju bibliografią z ograniczeniem do zbiorów biblioteki.

Czytelnicy najczęściej proszą o materiały znajdujące się w bibliotece, żądając informacji natychmiastowych, stąd niepoślednie znaczenie dobrego katalogu rzeczowego.

Z obserwacji oraz wycinkowych badań wynika, że głównymi użytkownikami informacji w bibliotekach gromadzkich są uczniowie szkół podstawowych i średnich, szukający przede wszystkim materiałów z zakresu literatury i wychowania obywatelskiego, następnie rolnicy doksztalający się oraz gospodynie wiejskie. Warto więc spojrzeć na katalog rzeczowy od strony potrzeb czytelników.

I tak np. proponowałabym¹ w dziale 016 wydzielenie bibliografii osobowych, szeregując je alfabetycznie według haseł przedmiotowych. Opis na karcie katalogowej wygląda następująco:

KRUCZKOWSKI L.

MACUŻANKA ZENONA

O Leonie Kruczkowskim. 1900—1962. Poradnik bibliograficzny.

Warszawa 1964 8° s. 34

Biblioteka Narodowa. Instytut Bibliograficzny

Na podobnych zasadach przygotowuje się karty do działu 92 A/Z Biografie i autobiografie indywidualne. I tu elementem decydującym o zaszeregowaniu jest nazwisko osoby, będącej przedmiotem biografii, a w odniesieniu do autobiografii i pamiętników — nazwisko autora. Zasób informacyjny tego działu zostanie poważnie zwiększony, jeśli zdecydujemy się opracować rodzaj kart częst-

¹ W całym dziale 016 najlepiej zastosować szeregowanie alfabetyczne według haseł przedmiotowych, jednakże bibliotekarz gromadzki nie zawsze sobie z tym poradzi.

kowych dla biografii zbiorowych, wydawnictw w rodzaju Miłskiej „Pisarze polscy”, czy „Autorzy naszych lektur”, szczególnie przydatnych dla młodzieży szkolnej (poniżej wzór takiej karty).

BRONIEWSKI Władysław	92 Aut.
zob. AUTORZY naszych lektur. Wrocław 1964 s. 57—74	

Dobrze opracowany dział 92 A/Z jest odpowiednikiem kartoteki osobowej bibliograficznej w odniesieniu do wydawnictw zwartych.

Warto ponadto uświadomić sobie zakres treściowy działów, w których znajdziemy wydawnictwa przydatne na lekcjach wychowania obywatelskiego.

304+308	— w dziale tym znajdują się m. in. materiały publicystyczne, reportaże, omawiające zagadnienia społeczno-polityczne i osiągnięcia Polski;
329	— m. in. zagadnienia związane z PZPR;
329.78	— organizacje młodzieżowe w Polsce;
37	— m. in. wychowanie w rodzinie, samokształcenie, poradnictwo zawodowe;
940.53	— publikacje dotyczące II wojny światowej;
940.53:943.8	— zagadnienia II wojny światowej w odniesieniu do Polaki i Polaków.

Zawartość działu 940.53:943.8 stanowi swego rodzaju bibliografię zagadnieniową na temat „Polska w II wojnie światowej”, z ograniczeniem do zbiorów biblioteki.

Również w zakresie literatury rolniczej można zastosować bardziej szczegółowy podział w katalogu, zależy on jednak od specyfiki regionu oraz ilości posiadanych publikacji. Decyzję w tym zakresie bibliotekarz powinien przedyskutować z instruktorem.

Źródłem znacznie poszerzającym zasób informacji są kartoteki. Decydując się na prowadzenie kartoteki, należy dokładnie rozważyć jej przydatność i pamiętać o konieczności systematycznego uzupełniania oraz przeprowadzania selekcji zgromadzonych materiałów. Opracowanie bowiem kartotek po to, by się „wykazać”, jest istotnie rodzajem „radosnej twórczości Lejzorka Rojtszwańca” i stanowi balast niepotrzebnie obciążający bibliotekarza.

Kartoteki w bibliotece gromadzkiej powinny się opierać głównie na zbiorach własnych i przy dobrze prowadzonym katalogu rzeczowym, uwzględniać przede wszystkim artykuły z czasopism.

Z uwagi na treść zawartych informacji i zapotrzebowanie czytelników najbardziej przydatne wydają się kartoteki: regionalna, osobowa, zagadnieniowa i bibliografii.

Ponieważ biblioteka gromadzka w zasadzie nie koniepluje czasopism w rocznikach, ważną rolę odgrywają tu kartoteki **tekstowe**. Kartoteki te mogą być samoistne lub połączone z kartotekami **bibliograficznymi**. Jeśli zastosuje się w bibliotece

tekstowej przejrzysty układ rzeczowy, nie zachodzi konieczność opracowania równoległe kartoteki bibliograficznej.

Najprostsza — kartoteka osobowa — może być prowadzona w postaci kartoteki bibliograficznej lub tekstowej. Bez względu na formę, zebrane materiały powinny się szeregować alfabetycznie według nazwisk osób, będących przedmiotem bibliografii. Układ taki nie wymaga sporządzania, w przypadku kartoteki tekstowej, żadnych opisów bibliograficznych, czy spisów zawartości teczek i pozwala szybko dotrzeć do potrzebnych materiałów.

Zakres i forma kartoteki zagadnieniowej zależy od potrzeb środowiska. Należy wystrzegać się zbytniego rozbudowywania tej kartoteki. Najlepszą formą, zwłaszcza jeśli idzie o problemy związane z aktualnymi wydarzeniami, jest kartoteka tekstowa. Teksty oraz wycinki, zaopatrzone w notatkę bibliograficzną (nazwa czasopisma, rok, numer i strona), naklejone na papier odpowiedniego formatu, można gromadzić w teczkach lub kopertach opatrzonych odpowiednim hasłem przedmiotowym. I tak np. w związku z wyborami do Sejmu i rad narodowych należało założyć teczkę pod hasłem „Wybory”, w której obok wycinków znalazłyby się programy wyborcze i inne materiały. Teczki można podzielić na części: ogólną i regionalną.

Teczki z hasłami niepotrzebnymi już i zdeaktualizowanymi należy usuwać. Przy tak pomyślanej kartotece zagadnieniowej tekstowej nie potrzebna jest dodatkowa kartoteka bibliograficzna. W przypadku zgromadzenia większej ilości zagadnień można sporządzić na kartach formatu międzynarodowego wykaz hasel przedmiotowych zagadnień, ujętych w teczkach.

Na ogół niedoceniane i słabo wykorzystywane są zestawienia bibliograficzne. Odnotowanie ich w bibliograficznej kartotece bibliografii oszczędza czas bibliotekarza oraz pozwala na uniknięcie gorączkowych poszukiwań i przypominania sobie (nie zawsze ze skutkiem), w jakich źródłach bibliografia jest zamieszczona. Opisy w tej kartotece powinny być zaszerogowane alfabetycznie według hasel przedmiotowych. Ułatwieniem w prowadzeniu tej kartoteki byłoby zamieszczanie przez biblioteki wojewódzkie i „Poradnik Bibliotekarza” na końcu tematycznych zestawień ich opisu bibliograficznego z uwzględnieniem hasła przedmiotowego. Sądzę, że ani bibliotekom wojewódzkim, ani autorom zestawień, publikowanych w „Poradniku Bibliotekarza” nie sprawiłoby to większych kłopotów.

Zestawienia bibliograficzne, otrzymywane z bibliotek wyższych szczebli, gromadzi się w teczkach lub segregatorach w kolejności ich wpływu. Każde zestawienie otrzymuje swoją sygnaturę (znak te czki oraz numer wpływu), którą umieszcza się również na karcie z opisem bibliograficznym zestawienia. Oto przykład takiej karty:

II/8
KRAKÓW poprzez dzieje. Kraków 1970 PBW s. 160

Kartotekę regionalną powinny prowadzić wszystkie biblioteki gromadzkie. Problemy związane z jej opracowaniem omówione zostaną oddzielnie.

O problemach służby informacyjno-bibliograficznej

Mój głos w dyskusji

Pragnę zabrać głos w sprawie, która z tytułu pełnionej przeze mnie funkcji interesuje mnie najbardziej, a mianowicie na temat aktualnych problemów służby informacyjno-bibliograficznej w bibliotekach publicznych stopnia powiatowego.

W rozdziale III Wytycznych KC PZPR pt. „O rozwój socjalistycznej demokracji i pogłębienia świadomości obywatelskiej — o socjalistyczne wychowanie społeczeństwa” czytamy, że głównym założeniem polityki kulturalnej partii jest m. in. „...rozbudowa i unowocześnienie bazy materialno-technicznej kultury” i w dalszym ciągu tekstu podkreśla się, że „...Warunkiem realizacji tych zadań jest stałe zwiększanie nakładów materialnych na kulturę, a w szczególności na rozbudowę materialnej bazy kultury”. Zatem partia stawia na postęp, modernizację i nowoczesność, tak potrzebne bibliotekom.

Dotychczasowa, zbyt powolna modernizacja bazy materialno-technicznej bibliotek publicznych, a niekiedy zupełny zastój na tym odcinku, odbija się bardzo niekorzystnie na ich działalności. Nic też dziwnego, że biblioteki publiczne coraz częściej znajdują się pod ostrzałem krytyki opinii publicznej i czytelników.

W pewnych kręgach naszego resortu krążą i rozpowszechniają się niestety opinie, że w bibliotekach publicznych od dziesiątków lat nic się nie zmienia, nic ciekawego nie dzieje się, pomimo że liczba wysoko kwalifikowanych kadr, legitymujących się wyższym wykształceniem, rośnie z roku na rok, że kwalifikacje tej kadry nie są w pełni wykorzystane, a wielu spośród nich wykonuje czynności, które z powodzeniem wykonywać może pracownik z wykształceniem podstawowym.

Symptomem postępu i nowoczesności w bibliotekach jest służba informacyjno-bibliograficzna. Informacja staje się podstawową funkcją biblioteki. Na etapie wolnego dostępu do półek czytelnik najczęściej sam sięga po książkę. Od bibliotekarza oczekuje natomiast wszechstronnej informacji, wskazania źródeł do interesującego go tematu i bezpośredniej pomocy w posługiwaniu się nimi.

Czy jesteśmy przygotowani do tej roli? Niestety, nie. Aby bowiem cały sztab pracowników udostępnienia (wypożyczalnie-czytelnie) mógł sprostać niełatwym zadaniom w zakresie informacji, nie może błędzić po omacku, lecz musi działać pewnie, w oparciu o nowoczesną bazę techniczną, zwaną w języku bibliotekarskim warsztatem informacyjno-bibliograficznym.

I tu dochodzimy do sedna sprawy. Czy biblioteki publiczne stopnia powiatowego dysponują nowoczesnym warsztatem bibliograficznym? To, co aktualnie istnieje i jest określane jako warsztat bibliograficzny, stanowi dopiero jego zaczątek i nie może być inaczej, skoro podstawowa i pierwszoplanowa funkcja biblioteki nie posiada do tej pory swego odpowiednika w jej strukturze organizacyjnej.

Funkcję uzupełniania zbiorów bibliotecznych spełnia bowiem dział gromadzenia, zatrudniający określoną liczbę pracowników, funkcję udostępniania zbiorów — dział udostępniania dysponujący zespołem pracowników wypożyczalni i czytelnicy, funkcję instrukcyjno-metodyczną — dział instrukcyjno-metodyczny w osobach kierownika biblioteki i instruktorów.

Natomiast, rzecz paradoksalna, najbardziej nowoczesna i pierwszoplanowa funkcja informacyjna biblioteki, tak lansowana przez same biblioteki, nie ma odpo-

wiednika w postaci działu informacyjno-bibliograficznego, zatrudniającego chociażby jednego tylko bibliografa. Kto zatem zajmuje się obecnie warsztatem bibliograficznym w bibliotekach publicznych? W niektórych bibliotekach kierownik czytelnicy, w innych kierownik wypożyczalni lub instruktor, którzy obok czynności wiążących się z pełnioną funkcją obarczeni zostali dodatkowo czynnościami bibliograficznymi i odpowiedzialnością za służbę informacyjno-bibliograficzną w dzielnicy czy powiecie. Stan taki był do przyjęcia na etapie sposobienia się bibliotek publicznych stopnia powiatowego do pełnienia i organizowania służby informacyjno-bibliograficznej. Na etapie, kiedy to zaczęliśmy od upowszechniania idei służby informacyjnej wśród samych bibliotekarzy, kiedy uczylimy się wspólnie terminologii bibliograficznej i sztuki bibliografowania, kiedy wreszcie budowaliśmy podwaliny pod przyszły warsztat bibliograficzny.

W rezultacie tych przedsięwzięć upowszechniliśmy ideę służby informacyjno-bibliograficznej wśród czytelników, rozbudziliśmy wzrastające nieustannie zapotrzebowanie na informację, które przeszło nasze najśmielsze przewidywania, i ani spostrzegliśmy się, kiedy znaleźliśmy się w sytuacji, w której zaczynamy nie nadążać za potrzebami.

Dla zilustrowania tego procesu posłużę się przykładem naszego ośrodka informacji przy DBP Wrocław—Stare Miasto.

Ośrodek informacji DBP powstał w 1963 roku. Nie oznaczało to bynajmniej powstania nowej komórki organizacyjnej w bibliotece z osobną obsadą. Ośrodkiem informacji nazwano po prostu miejsce, gdzie znajduje się księgozbiór podręczny i stanowisko pracy kierownika czytelnicy, którego zakres czynności powiększył się z tą chwilą o prace bibliograficzne i odpowiedzialność za służbę informacyjno-bibliograficzną w dzielnicy.

Trzeba było zacząć pracę od podstaw. Księgozbiór podręczny liczący ok. 2000 wol. należało uporządkować, uszeregować w układzie dziesiętnym, opatrzyć napisami informacyjnymi. Należało opracować katalogi księgozbioru podręcznego (alfabetyczny i rzeczowy), które były niekompletne, i zapoczątkować kartoteki biblioteczne: recenzji, osobową, zagadnieniową. Zasoby katalogów mieściły się wówczas zaledwie w jednej (czteroszufladkowej) skrzynce katalogowej, zaś kartoteki w dwu szufladkach katalogowych. Gdy uporano się z tymi czynnościami, na biurku dyżurnej bibliotekarki w czytelnicy pojawił się napis „informacja” — nowość, która początkowo niewiele mówiła czytelnikom. Dowodem tego były pierwsze pytania czytelników kierowane do bibliotekarki w rodzaju „gdzie w bibliotece znajduje się toaleta?”, „czy można skorzystać z telefonu?”, „która godzina?” itp.

Początkowo w czytelnicy zgłaszali się po informację czytelnicy kierowani przez wypożyczalnię w przypadkach, gdy pytania wymagały dłuższych poszukiwań aniżeli pozwalał na to czas bibliotekarek, uwijających się w tłocznej wypożyczalni.

W ten sposób upowszechniała się powoli wśród czytelników wiadomość o istnieniu ośrodka informacji w czytelnicy i jego funkcji. Rodziła się tradycja kierowania czytelników do czytelnicy po informację. Z czasem zaczęli zgłaszać się czytelnicy nie tylko kierowani przez wypożyczalnię, zgłaszali się samodzielnie z różnymi pytaniami, aż wreszcie zaczęli odwiedzać nas czytelnicy spoza naszego rejonu, z własnej inicjatywy lub kierowani przez inne biblioteki. I tak z miesiąca na miesiąc, z roku na rok powiększał się krąg czytelników zgłaszających się po informację. Wzrost ten ilustruje poniższa tabelka:

Rok	1963	1964	1965	1969	1970
Ogólna liczba udzielonych informacji	21	202	535	684	826

Jak olbrzymi nastąpił skok w zakresie zapotrzebowania na informację, świadczy fakt, że gdy w ciągu całego roku 1964 udzielono ogółem 202 informacje, to w roku 1970, w ciągu tylko 1 miesiąca października udzielono ich — 137.

W tym okresie powiększył się i rozbudował warsztat bibliograficzny. Księgozbiór podręczny liczy ok. 4000 wol. Katalogi rozprzeszczerzyły się w 26 szufladach katalogowych, kartoteki zaś w 28 szufladach katalogowych. Wzrosła frekwencja dzienna w czytelni od 40 czytelników w sezonie letnim do 100 i powyżej w sezonie jesienno-zimowym oraz liczba zgłaszających się po informację. Natomiast obsada personalna odpowiedzialna za warsztat bibliograficzny i służbę informacyjną w dzielnicy pozostała bez zmian w osobie kierownika czytelni, który w dalszym ciągu, obok czynności bibliograficznych, pełni czynności wiążące się z jego funkcją podstawową. Powstała sytuacja, w której obie te funkcje nie dadzą się już niestety pogodzić. Zachodzi obawa, że brak czasu na sumienne, systematyczne prowadzenie prac bibliograficznych odbija się niekorzystnie na warsztacie bibliograficznym i w szybkim czasie obniży znacznie jego wartość, jako bazy materiałowo-informacyjnej. Już obecnie stajemy niejednokrotnie wobec konieczności kierowania czytelnika do innej biblioteki po informację, jakkolwiek stopień trudności zapytań bywa tego rodzaju, że nie powinien przekraczać możliwości załatwienia ich przez naszą bibliotekę. A jednak niestety tak się już zdarza.

Jest to niewątpliwie sygnał alarmowy. Stan taki nie może trwać zbyt długo, jeżeli nie chcemy zniweczyć dotychczasowego dorobku służby informacyjno-bibliograficznej, stracić kredytu zaufania u czytelników i skompromitować funkcji informacyjnej bibliotek publicznych.

Palącą kwestią, wymagającą rychłego rozwiązania jest powołanie funkcji etatowego bibliografa, co zapoczątkuje starania o utworzenie działów informacyjno-bibliograficznych w bibliotekach stopnia powiatowego. Konieczne jest przy tym stworzenie takich warunków, aby codziennej, żmudnej i pracochłonnej pracy bibliografa nie zakłócały żadne kataklizmy biblioteczne, jak remonty, kontrole księgozbioru, zastępstwa itp.

Od jakości bowiem warsztatu bibliograficznego zależeć będzie jakość informacji i usług w tym zakresie naszych bibliotek. Tym bardziej, że warsztat bibliograficzny, o którym mowa, służyć ma nie tylko potrzebom biblioteki macierzystej, lecz także potrzebom podległych jej placówek i filii.

Jest rzeczą zrozumiałą, że etat bibliografa nie załatwi wszystkich potrzeb w zakresie informacji na dłuższą metę, poprawi jednak radykalnie stan na dzień dzisiejszy. Patrząc natomiast perspektywicznie, wydaje się rzeczą niedozowną powołanie w ciągu najbliższych lat działów informacyjno-bibliograficznych w bibliotekach stopnia powiatowego, bez których biblioteki nasze nie będą w przyszłości zdolne do pełnienia funkcji informacyjnej i bez których nie może być mowy o modernizacji, postępie i nowoczesności w bibliotekach publicznych.

JAN MAKARUK

Co się dzieje z literaturą rolniczą na wsi?

W upowszechnianiu wiedzy rolniczej, niezbędnej przy powiększaniu i unowocześnianiu produkcji roślinnej i zwierzęcej, poważną rolę spełnia literatura rolnicza. Dotyczy to zarówno kształcenia młodzieży w zawodzie rolnika, jak i doskonalenia zawodowego rolników prowadzących gospodarstwa rolne. O wzroście za-

potrzebowania na literaturę rolniczą oraz o jej „drogach i bezdrożach” mówiliśmy w poprzednich artykułach. Tym razem pragniemy zwrócić uwagę na literaturę rolniczą, która wbrew omawianym trudnościom dotarła do wsi i czeka na czytelników.

Z poprzednich rozważań na temat wydawnictw rolniczych wynika, że od kilku lat, co roku sprzedaje się literatury rolniczej za kwotę od 41 do 55 milionów zł. Z tego mniej więcej $\frac{3}{4}$ idzie do różnych instytucji i organizacji społecznych, bibliotek publicznych i bibliotek szkół rolniczych, pracowników służby rolnej oraz rolników indywidualnych na wsi. W sumie stanowi to kilka milionów książek i broszur, kilkadziesiąt milionów egzemplarzy czasopism rolniczych. Ten coroczny dopływ literatury rolniczej do placówek kulturalno-oświatowych oraz indywidualnych czytelników byłby faktem bardzo pocieszającym, gdybyśmy wiedzieli, że zwiększające się co roku zasoby, zwłaszcza książki rolniczej, są przynajmniej w dostatecznym stopniu wszędzie wykorzystane. Niestety brak nam danych dotyczących wykorzystania literatury rolniczej, gdyż nikt nie prowadzi systematycznych badań w zakresie czytelnictwa literatury. A wiadomo z doświadczenia, że w tej dziedzinie z czytelnictwem nie jest najlepiej. Potwierdzają to również doraźne badania przeprowadzone w 1968 r. przez pracowników Ministerstwa Kultury i Sztuki oraz Instytutu Książki i Czytelnictwa. Przyczyną takiego stanu — jak stwierdzono — jest zbytne rozdrobnienie księgozbiorów literatury rolniczej w poszczególnych miejscowościach. Na przykład badania wykazały, że w 28 miejscowościach będących siedzibami gromadzkich rad narodowych działa 28 bibliotek gromadzkich, 15 bibliotek szkół przysposobienia rolniczego, 11 bibliotek szkół podstawowych, w których były książki rolnicze, 19 biblioteczek przy agronomówkach, 7 przy spółdzielniach produkcyjnych i PGR oraz 7 przy kółkach rolniczych.

We wszystkich bibliotekach, a zwłaszcza instytucji i organizacji społecznych, stwierdzono bardzo skromne zasoby książek rolniczych, wynoszące od 30 do 60 woluminów, w tym znaczny odsetek mocno przestarzałych. Stosunkowo największą liczbę książek rolniczych wykazywały biblioteki gromadzkie, a najniższą kółka rolnicze. We wszystkich badanych bibliotekach stwierdzono mały dopływ nowości literatury rolniczej. W bibliotekach kółek rolniczych i w niektórych bibliotekach (przy agronomówkach) od kilku lat nie zakupywano nowych książek, co było jedną z przyczyn słabego czytelnictwa literatury rolniczej.

Okazało się przy tym, że zarządy poszczególnych organizacji nie posiadają kredytów na systematyczny zakup nowych książek rolniczych do swoich biblioteczek. Doraźne zakupy książek przez zarządy powiatowe czy wojewódzkie nawet w większej ilości, ale raz na kilka lat nie ratują sytuacji, gdyż do systematycznego korzystania z książek potrzebne jest stałe uzupełnianie księgozbiorów nowościami. Jest to uzasadnione szybkim postępowaniem wiedzy rolniczej.

Przeгляд wypożyczonych książek rolniczych wykazał, że zainteresowania czytelników są dość zróżnicowane. Wypożyczone książki dotyczą zarówno hodowli, jak i poszczególnych upraw.

Trochę inaczej przedstawiał się problem czytelnictwa czasopism.

Źródłem zaopatrzenia w prasę jest przede wszystkim prenumerata, w mniejszym stopniu kioski i kluby „Ruch”. W bibliotekach nie posiadających czytelni, względnie tak zwanych kącików czytelniczych, z zasady nie są prenumerowane czasopisma rolnicze. W 28 zwizytowanych bibliotekach w 9 nie było żadnego czasopisma rolniczego, w 7 — jedno lub dwa, w 6 — trzy lub cztery, w 2 — pięć lub sześć, w 4 — więcej niż sześć. Do najczęściej prenumerowanych przez biblioteki czasopism rolniczych należą: „Plon”, „Gospodyni Wiejska”, „Przysposobienie Rolnicze”. W mniejszym stopniu prenumerowane są: „Przeгляд Hodowlany”, „Mechanizacja Rolnictwa”, „Owoce, Warzywa, Kwiaty”.

Przeprowadzone w 1971 r. przez Wydział Oświaty i Kultury NK ZSL ankietowe badania w kilkunastu powiatach i gromadach w województwach o charakterze rolniczym potwierdziły w zasadzie istniejące przed trzema laty niedomagania z tym, że niektóre trochę zmalały, a niektóre nawet jeszcze się zaostrzyły.

Poprawie uległ stan jakościowy księgozbiorów literatury rolniczej, ale zmalał jej zasób. We wszystkich badanych bibliotekach powiatowych i gromadzkich przeprowadzono selekcję książek rolniczych. Książki przestarzałe usunięto, ale z braku kredytów zakupiono mniej niż usunięto przestarzałych. Np. w bibliotece gromadzkiej w Samborcu pow. Sandomierz usunięto 120 książek rolniczych, a zakupiono w 1970 r. zaledwie 40, co stanowiło 12,6% całego zakupu w tej bibliotece. Podobnie przedstawiała się sytuacja i w innych bibliotekach, np. w Dubeninkach pow. Gołdap, gdzie usunięto 196 książek a zakupiono 76, co stanowiło w 1970 r. 12,8% całego zakupu. W poprzednich latach obok zakupu z kredytów bibliotek powiatowych kupowano książki z kredytów powstałych z nadwyżek budżetowych rad gromadzkich. W roku 1970 — jak wykazały ankiety — żadna z badanych bibliotek nie otrzymała kredytów z gromadzkiej rady narodowej na zakup książek. Jeżeli przy tym uwzględni się fakt, że w wielu bibliotekach gromadzkich zakup książek rolniczych stanowi nie 12,6% całego zakupu jak w Samborcu, lecz 3,6% jak w bibliotece gromadzkiej w Rzeżawie pow. Bochnia lub 4,6% jak w GBP Muninie pow. Jarosław — to stan literatury rolniczej w księgozbiorach bibliotek publicznych domaga się szybkiego uzupełnienia.

W bibliotekach instytucji i organizacji społecznych w dalszym ciągu pozostają książki przestarzałe, a wartościowe leżą nie opracowane bibliotecznie do wypożyczenia, zaś księgozbiory nie uzupełniane systematycznie przedstawiają — z małymi wyjątkami — stan opłakany. Nic też dziwnego, że i wykorzystanie tych książek w tych bibliotekach jest niedostateczne, a z braku dokumentacji w ogóle trudne do uchwycenia.

W bibliotekach publicznych, prowadzących dokumentację wypożyczeń, stan czytelnictwa literatury rolniczej jest uchwytny liczbowo i przedstawia się w niektórych gromadach w stosunku do innych działów literatury względnie dobrze. Rzuca się natomiast w oczy w poszczególnych bibliotekach dysproporcja, jeżeli chodzi o ilość literatury rolniczej w stosunku do ogółu księgozbiorów, co łatwo dostrzec na przedstawionym zestawieniu.

Gromadzka biblioteka publiczna	Liczba tomów ogółem	W tym literatury rolniczej	Liczba czytelników ogółem	W tym wypożyczających książki rolnicze
Samborzec	6216	1800	1070	829
Szewna	8405	373	620	152
Mochowo	3449	295	945	122
Zielona	4285	187	686	86
Munina	6329	186	637	61

W Samborcu — jak widać — stosunek literatury rolniczej do całości księgozbioru przedstawia się jak 1:3,5, a w Muninie — 1:34,1. Ma to duży wpływ na rozwój czytelnictwa, co znajduje swój wyraz w stosunku liczby czytelników literatury rolniczej do liczby czytelników ogółem: w Samborcu stosunek ten wynosi jak 1:1,3, a w Muninie — 1:19,4.

W zakresie czytelnictwa czasopism rolniczych nie nastąpiły poważniejsze zmiany. W dalszym ciągu do najczęściej prenumerowanych i najbardziej poczytnych należą: „Plon”, „Gospodyni” (dawniej „Gospodyni Wiejska”), „Agrochemia”, „Przysposobienie Rolnicze” (obecnie „Młody Rolnik — Przysposobienie

Rolnicze"). Poważną trudność w rozwijaniu czytelnictwa w bibliotekach zarówno publicznych, jak i organizacji społecznych, stanowi brak czytelń spowodowany chronicznym brakiem lokali na wsi na ten cel. Np. 60% bibliotek publicznych na wsi do dziś nie posiada czytelń tak niezbędnych do rozwijania czytelnictwa zarówno czasopism, jak i książek z różnych dziedzin wiedzy.

Stanu literatury rolniczej, przedstawionego tu w skrócie ze względu na rozmiary artykułu, nie można uznać za zadowalający, ale sytuacja nie jest beznadziejna. Na podstawie zebranych materiałów, wypowiedzi bibliotekarzy i służby rolnej widać możliwości poprawy dotychczasowego stanu.

Nad sprawą ilości i jakości wydawanej literatury rolniczej oraz nad jej drogami dotarcia na wieś zastanawiają się instytucje i urzędy centralne, jak Ministerstwo Rolnictwa, Państwowe Wydawnictwo Rolnicze i Leśne, Centrala Księgarstwa, Zarząd Główny ZMW i inne organizacje zainteresowane zagadnieniami oświaty rolniczej. Natomiast sprawy upowszechnienia czytelnictwa literatury rolniczej na wsi należą przede wszystkim do pracowników służby rolnej oraz do wszystkich bibliotek posiadających w swoich księgozbiorach literaturę rolniczą. Nie jest to zadanie nowe. Z badań wynika, że wszyscy wymienieni współorganizatorzy czytelnictwa literatury rolniczej podejmowali to zadanie, ale nie zawsze z pożądanym skutkiem. Wynikało to w dużej mierze z braku pełnego przygotowania do prowadzenia pracy z dziedziny upowszechniania książki rolniczej; np. agronom gromadzki zna potrzeby czytelnicze środowiska, ale nie zawsze ma przygotowanie biblioteczne do racjonalnego prowadzenia biblioteczki rolniczej w agromówce; bibliotekarz ma przygotowanie biblioteczne, ale nie zna literatury rolniczej tak jak agronom czy zootechnik. Aby czytelnictwo literatury rolniczej mogło się właściwie rozwijać, niezbędna jest ścisła współpraca wszystkich współorganizatorów. Współpraca powinna być tak pomyślana, aby można było jak najlepiej wykorzystać fachowe możliwości współorganizatorów czytelnictwa. Co ma czynić w tej sprawie służba rolna, mówi Ministerstwo Rolnictwa w piśmie z dnia 29 I 1972 r. w związku z „Miesiącem Książki i Prasy Rolniczej”.

„Dla popularyzacji czytelnictwa literatury rolniczej wśród szerokich kręgów bezpośrednich producentów rolnych powinny być wykorzystane przez służbę rolną i specjalistów rolnictwa wszelkie formy masowego szkolenia rolniczego, kursy kwalifikacyjne, kursy specjalistyczne organizowane dla kół gospodyń wiejskich, zrzeseń branżowych, członków zespołów Młodego Rolnika i inne”.

A więc nie tylko okazyjna propaganda czytelnictwa literatury rolniczej, jaką stosuje czasem służba rolna, ale systematyczne wiązanie czytelnictwa ze szkoleniem i doskonaleniem zawodowym prowadzonym obecnie dość powszechnie w różnych formach na wsi. **Służba rolna powinna budzić potrzebę czytelnictwa literatury fachowej, a biblioteki zaspokajać rozbudzone potrzeby.** Jest to podstawowa zasada współpracy w zakresie rozwoju czytelnictwa literatury rolniczej. Formy i metody pracy powinno się dobierać zależnie od warunków i możliwości poszczególnych środowisk. Inne formy i metody trzeba będzie stosować w dalszym rozwijaniu i pogłębianiu czytelnictwa literatury rolniczej np. w Samborcu, gdzie jest ono poważnie zaawansowane, a inne w Muninie, gdzie księgozbiór zawiera skromną liczbę książek rolniczych a biblioteka wykazuje niewielką liczbę czytelników. Zresztą formy i metody upowszechniania literatury rolniczej będą tematem odrębnego artykułu po zebraniu i przeanalizowaniu materiału z przebiegu tegorocznego „Miesiąca Książki i Prasy Rolniczej”.

MIĘDZYNARODOWY

— — ROK KSIĄŻKI 1972

JANINA WOJTISZEK
Katowice

Książka pięknie wydana

Scenariusz wystawy

Międzynarodowy Rok Książki to okazja do zaprezentowania jej czytelnikowi z różnych punktów widzenia. Niewątpliwie zawsze najważniejsza będzie popularyzacja książki od strony zawartych w niej treści. Jednak w tak ważnym dla upowszechnienia czytelnictwa okresie, warto również pokusić się o ukazanie czytelnikom książki od jej strony zewnętrznej, zwrócenie ich uwagi na te jej elementy, które harmonijnie ze sobą powiązane tworzą z niej piękną całość — niejednokrotnie dzieło sztuki. Stanowi to jeden z elementów wychowania estetycznego czytelników oraz odgrywa niepoślednią rolę w propagowaniu zawartości treściowych proponowanych przez bibliotekarza książek.

Wystawa może być skromniejsza lub bardziej rozbudowana, zależnie od zasobów książkowych, którymi biblioteka dysponuje. W przypadku trudności w doborze książek na wystawę, można zwrócić się z apelem do czytelników o wypożyczenie na ten okres książek pięknie wydanych ze zbiorów własnych. Wystawę można połączyć z pogadanką, wygłoszoną przez bibliotekarza, nauczyciela lub kogoś z aktywu czytelniczego. Wówczas wystawa stanowić będzie ilustrację pogadanki połączoną z demonstrowaniem odpowiednich egzemplarzy książek.

Wystawa i pogadanka mogą być wykorzystane także w związku z lekcją na temat książki pięknie wydanej w kl. VIII szkoły podstawowej.

Scenariusz wystawy

Nad ekspozycją estetycznie wykonany cytat:

*Bibliofile, schyleni nad stronic pięknością
księgom pięknym wierni i w nich zakochani*

(JÓZEF CZECHOWICZ)

Książki na wystawę należy dobrać tak, aby przejrzystość ilustrowały odpowiednio elementy książki. Wystawa obejmuje 5 zasadniczych działów i w tych działach grupuje się odpowiednio dobrane książki. Każdy dział można zaopatrzyć w napisy umieszczone na podstawkach. Napisy te w podanym poniżej scenariuszu zostały oznaczone następująco: napisy duże i napisy mniejsze.

I. Formaty książek (napis duży)

- formaty tradycyjne 2°, 4°, 8°, 16°
- kwadrat duży i mały
- prostokąt wydłużony w pionie i poziomie
- miniaturki (np. seria Czytelnika „Poeci polscy”)

- II. Rodzaje papieru książkowego** — czerpany
 (napis duży) — biblijny
 — kredowy
 — satynowy matowy i błyszczący
 — wytłaczany

(Na każdej książce umieszczamy odpowiedni, informujący napis.)

III. Opracowanie graficzne książki

(napis duży)

- Czcionki drukarskie (napis mniejszy) — Dobieramy książki o czcionkach różniących się krojem, wielkością, grubością
- Kolumna książki (napis mniejszy) — Dobieramy książki o różnym rozmieszczeniu kolumny na stronie (dzieło naukowe, beletrystyczne, poezja, książka dla dzieci, wydawnictwo albumowe)
- Ilustracje, akcenty graficzne (napis mniejszy) — Dobieramy książki prezentujące różne rodzaje ilustracji, jak: drzeworyt, miedzioryt, fotografie, te same tytuły książek ilustrowane przez różnych artystów, książki z wignetami, inicjałami, ozdobnikami, przerywnikami

(Na każdej książce umieszczamy odpowiedni, informujący napis.)

IV. Elementy konstrukcyjne budowy książki

(napis duży)

- Obwoluta. (napis mniejszy) — Różne rodzaje obwolut
- Oprawa (napis mniejszy) — Wykładamy książki w oprawie: broszurowej, kartonowej, półpłóciennej, płóciennej, półskórkowej, z masy plastycznej

(Na każdej książce umieszczamy odpowiedni, informujący napis.)

V. Wydawnictwa bibliofilskie

(napis duży)

- Może to być np. seria „Auriga” lub inne książki, specjalnie pięknie wydane

Materiały do pogadanki

„Piękna książka to nie upodobania bibliofilskie, nie świat ludzi wybranych, ale nakaz wewnętrzny, mówiący, iż objawem kultury ducha jest książka, a oznaką szacunku społeczeństwa całego dla twórcy jest zewnętrzne wykończenie jego dzieła. Cóż bowiem mogą znaczyć pomniki spiżowe dla poetów i myślicieli, coż wszelkie hołdy i oznaki czci pozgonnej, jeśli najszacowniejsza spuścizna wieszczów ma przechodzić w przyszłe pokolenia w »płaszczu wyżebranym«.

Śmiertelnym szczątkom przywódców narodowych stawia się mauzolea, zaś część ich nieśmiertelna, wiecznie żywa ma się poniewierać wśród szarych, zbrudzonych tylko farbą drukarską papierów?”

St. LAM: *Wytworna książka*

Książka zasługuje na miano pięknej, gdy stanowi harmonijnie skomponowaną całość. O harmonijności tej decyduje układ zasadniczych elementów: czcionki, kolumny druku, ornamentu i ilustracji, a także format, papier, obwoluta i okładka — czyli szata wydawnicza książki.

Format książki. O ile do niedawna przeważały tradycyjne formaty określone przez bibliotekarzy w cm: 2°, 4°, 8° i 16°, zamykające się w pionowym prostokącie, to obecnie coraz częściej pojawiają się nietypowe kształty i wymiary książek, a więc kwadrat mały i duży oraz bardzo wydłużony w pionie i poziomie prostokąt. Jest też wiele miniatur. Wszystko to bardzo urozmaica wygląd książki, przyczynia się do wzbogacenia jej walorów estetycznych.

Papier. Jest to ważny element książki, wpływa nie tylko na jej trwałość, ale także decyduje w dużej mierze o jej estetyce. Dysponujemy różnymi rodzajami papieru, poczynając od zwykłego gazetowego, a kończąc na najszlachetniejszym, pięknym i trwałym papierze czerpanym. Papier ten służy dziś jedynie do druków specjalnie cennych o uroczystym charakterze, a więc np. dyplomów. Bardzo estetyczny wygląd posiada cienki papier tzw. biblijny, często kremowy, używany do książek o dużych objętościach, jak encyklopedie, leksykony, słowniki, zbiory przepisów i modlitewniki. Do wyższych gatunków zalicza się papiery: kredowy, satynowany, o gładkiej powierzchni, matowy, błyszczący, wytłaczany w znaki wodne czyli filigrany. Papier dzieli się na klasy. Polska norma systematyzuje wszelkie wytwory papiernicze w dziesięciu klasach, w zależności od procentowego stosunku występujących w nich surowców włóknistych. Pierwsze trzy klasy obejmują papiery nazywane potocznie „bezdźwawnymi” (nie zawierają one ligniny czyli drzewnika). Papier I kl. produkowany jest w 100% z celulozy szmacianej. Bibliofilskie druki otrzymują papier wyższego gatunku i wyższej klasy.

Następny element szaty wydawniczej książki stanowi opracowanie graficzne, na które składa się druk, ilustracje i inne ozdoby graficzne, jak np. przerywniki, inicjały.

Czcionki drukarskie różnią się wielkością, grubością, krojem. Czcionki dobiera się zależnie od charakteru i przeznaczenia tekstów, które mają być drukowane. Od roku 1966 grono fachowców grupujących się wokół znanego wydawcy — poligrafa, Romana Tomaszewskiego¹, wydaje czasopismo „Litera”, poświęcone sprawom liternictwa, czcionek i matryc drukarskich.

Kolumna, czyli powierzchnia zadruku książek zwana „zwierciadłem” druku, była i jest przedmiotem zainteresowania artystów i drukarzy. Generalna zasada estetyki układu graficznego książki mówi, że kolumna w swych proporcjach powinna odpowiadać formatowi kartki papieru, na której została wydrukowana. W praktyce osiąga się to przez stosowanie różnej szerokości marginesów, a mianowicie: najmniejszy jest margines wewnętrzny (grzbietowy) tak, aby książka po otwarciu dawała wrażenie całości kompozycyjnej. Margines górny jest nieco większy, jeszcze większy zaś boczny (zewnątrzny), a największy — dolny, podstawa kolumny druku. Każda strona karty książki jest kompozycją białych plam papieru i grup czarnych czcionek układających się w dobrze złożoną kolumnę. Układ graficzny książki, jej format i szata zewnętrzna zależne są w dużej mierze od typu i przeznaczenia danego wydawnictwa. Inna jest specyfika wyposażenia graficznego i technicznego książki przeznaczonej do czytania ciągłego (literatura piękna, wydawnictwa popularnonaukowe), inna książki, którą się czyta wyrywkowo, fragmentarycznie (słowniki, leksykony, poradniki), a jeszcze innej oprawy edytorskiej wymagają monografie artystyczne, wydawnictwa albumowe, zbiory poezji, książki dla dzieci.

Książki przeznaczone do czytania ciągłego mają mniejsze formaty kolumn, większą czcionkę, zapewniającą łatwość czytania bez nadmiernego zmęczenia wzroku. Książki czytane jedynie wyrywkowo są drukowane mniejszą czcionką, z uwagi na oszczędność miejsca.

¹ Patrz wywiad z R. Tomaszewsk im, „Por. Bilbl.” nr 5/1971 s. 163.

Stronica dzieła technicznego i naukowego powinna być duża, zwarta, ułatwiająca skupienie myśli. W książce beletrystycznej chcemy mieć więcej światła między wierszami. Słowniki i encyklopedie — muszą mieć bardzo przejrzysty układ, gwarantujący szybkie odnalezienie terminu lub hasła.

Książki dla dzieci i młodzieży — to odrębny problem graficzny, bardzo zróżnicowany, dający wielkie pole do popisu artyście-drukarzowi. Im młodszy czytelnik, dla którego przeznaczona jest książka — tym mniej znajduje się w niej tekstu, a więcej ilustracji; tym większa czcionka i większy format, grubszy papier.

Książki ozdobne i albumowe mają zazwyczaj duży format i niekiedy podłużny układ. Uwzględnienie tych wszystkich warunków wymaga od drukarza nie tylko uwagi i skupienia myśli, ale wrażliwości na piękno.

Ilustracje, akcenty graficzne (winiety, inicjały, ozdobniki, przerwywniki).

Najstarszą formą przekazywania myśli ludzkiej był obraz. Pismo powstało drogą ewolucji jako skrót obrazu. Dlatego też od czasu ukształtowania się pisma towarzyszy mu nieprzerwanie obraz czy to jako ilustracja, czy jako ozdobnik.

Ilustracje w ścisłym tego słowa znaczeniu — to kompozycje malarskie rysunkowe, czy graficzne, związane bezpośrednio z treścią utworu literackiego i wyrażające plastycznie zdarzenia opisane w danym utworze. Ilustrator musi podporządkować się treści utworu i wczuć się w nią, a więc może wydawać się, że wyobrażenie artysty ograniczają treściowe ramy książki, tak jednak nie jest, gdyż każdy artysta przeżywa tę samą treść literacką inaczej i na skutek tego w inny sposób wyraża ją w ilustracji. Dowodem tego są np. ilustracje wykonane w różnych okresach i przez różnych artystów do „Pana Tadeusza”: bardzo odmiennie interpretują one arcydzieło Mickiewicza. Ilustracje muszą odpowiadać także architektonice książki, a więc o pięknie książki decyduje harmonijna w układzie całość kolumny pisma z ilustracją i dekoracją.

Pierwsze książki były rękopisami. Nad ich wykonaniem pracowali uczeni i najznakomitsi artyści. Artyści rysowali wzory pisma, komponowali układ stronic, projektowali inicjały i ozdoby. Forma zewnętrzna ksiąg rękopiśmiennych osiągała wysoki poziom dzięki walorom estetycznym pisma, ilustracji i oprawy. Po wynalezieniu druku pierwsi drukarze starali się naśladować rękopisy. Starodruki są dziełami sztuki dzięki harmonijnemu współdziałaniu czcionki, budowy kolumny, papieru, ilustracji i ozdób.

W miarę jak rosło zapotrzebowanie na książkę, trzeba było produkcję książek umasowić i obniżyć ich cenę. Odbiło się to ujemnie na szacie wydawniczej, doprowadzono do tego, że w wiekach XVII—XIX książek pięknych było coraz mniej. Dopiero u schyłku XIX w. Anglik Wiliam Morris, artysta o bogatej osobowości, jednocześnie malarz, architekt, poeta oraz działacz społeczny, opracował nowy, estetyczny, oryginalny typ czcionki, unowocześnił pismo, użył szlachetnego papieru. Zapoczątkował on ruch, dzięki któremu książka znów nabrała jednolitego i estetycznego wyglądu. W ślad za Anglią poszły inne kraje Europy. Zaczęły powstawać towarzystwa bibliofilskie, krzewiące zamiłowanie do pięknej książki. Wydawały one książki wytworne przeznaczone dla esletów. Równocześnie ukazywały się książki brzydkie, przeznaczone dla szerokiego odbiorców. Podobnie było i u nas. Na miano artysty książki zasługuje Stanisław Wyspiański. Nowością wprowadzoną przez Wyspiańskiego, a rozwiniętą w latach następnych w zakresie grafiki książkowej, było artystyczne opracowanie układu graficznego całej kolumny druku. To nie była już ilustracja dołączona do tekstu, lecz kompozycja każdej stronicy, kompozycja, które operowała ilustracją, zdobnikiem, czcionką i kształtem kolumny. Wyspiański rozpoczął realizację własnych projektów dekoratorskich na kartach krakowskiego dwutygodnika „Życie”, którego naczelnym redaktorem był wówczas Stanisław Przybyszewski. Wyspiański ozdobił także karty

„Poezji” Lucjana Rydla. Winiety jego o motywach kwiatowych stanowią nie tylko dekorację książki, lecz także tworzą, oparty na efektach kompozycyjno-graficznych, akompaniament do poszczególnych utworów. Świat kwiatów Wyspiańskiego wzbogacają piękne przerywniki, tj. ozdobniki dzielące poszczególne utwory i cykle utworów.

Połączenie ornamentu o motywie polnych kwiatów z elementami sztuki ludowej czerpanymi z wycinanek, malowanek, haftów ludowych, występuje również na kartach jubileuszowego wydania „Wyboru poezji” Marii Konopnickiej (1903). Wyspiański ozdobił również swoje własne utwory. Tworzył nie tylko ich treść, ale i szatę graficzną. Według jego planów wykonane zostały w całości wszystkie wydane dzieła własne za życia artysty, a także „Cyd” Corneille’a, „Hamlet” Szekspira i „Iliada” Homera. Dziełem Wyspiańskiego jest tam układ tekstu, winiety, format książki i kompozycja okładki.

Odnowa graficzna książki polskiej w okresie II Rzeczypospolitej łączy się nierozzerwalnie z nazwiskami: Władysława Skoczylasa, Edmunda Bartłomiejczyka, Stanisława Chrostowskiego i Jana Kuglina. Ten ostatni działał po II wojnie światowej we Wrocławiu.

Współczesna ilustracja polska osiągała szczególnie wysoki poziom w dziedzinie satyry i literatury dziecięcej. Spośród twórców wymienić należy choćby Adama Kiliana, Jana Grabiańskiego, Jerzego Srokowskiego, Olgi Siemaszko, Jana Marcina Szancera, Antoniego Uniechowskiego, Bohdana Butenki.

Elementy konstrukcyjne budowy książki:

Obwoluta — jest miarą pewnej elegancji książki, zadaniem jej jest ochrona książki przed zniszczeniem, a także reklama, gdyż obwoluta daje możliwości efektownych rozwiązań graficznych. Obwoiuty zwykle wykonuje się na wysokogatunkowym papierze i stosuje najbardziej efektowne projekty graficzne. Obwoluta pozwala na zwartą kompozycję graficzną, nie rozbitym grzbietem książki. Można wykorzystać dodatkowo jeszcze jej skrzydełka zwane także „motyłkami” lub „uszami”.

Okładka. Kompozycja okładki w znacznej mierze zależy od jej wykończenia introligatorskiego. Najbogatsze zdobnictwo graficzne można zamieścić na okładkach broszurowych i całopapierowych. Do opraw cennych dzieł używa się półskórę (grzbiet i narożniki). Naturalne skóry zwierzęce (owcze, cielęce, kozie i świńskie) są surowcem kosztownym i dlatego stosuje się je przeważnie do ręcznych opraw artystycznych. Do najcenniejszych skór introligatorskich należy safian pochodzący z Małej Azji i Północnej Afryki, wyrabiany z delikatnych skór kozich przy użyciu garbników roślinnych. Najszlachetniejsze księgi czasem oprawia się w skórę z tłoczeniami i napisami złożonymi. Dziś skóra coraz rzadziej jest stosowana nie dlatego, żeby cennych ksiąg było mniej, lecz dlatego, że taka oprawa bardzo podniosłaby cenę książki, a książka dziś nie jest jedynie dla wybrańców. O pięknie książki współczesnej nie decyduje bogactwo okładki i przeładowność ozdobami. Piękno, wytworność — to spokój, harmonia i umiar.

BIBLIOGRAFIA

- DAHL S. *Dzieje książki*. Katowice 1965 Ossolineum.
- DUBOWIK H. *Książka i czasopismo współczesne*. W-wa 1969 POKKB.
- GRYCH J., GRYZOWA A. *Historia książki i bibliotek w zarysie*. W-wa 1968 POKKB.
- KOSSUTH E. *Wiadomości o książce i innych materiałach bibliotecznych*. W-wa 1955 POKKB.

- KWIECIEŃ C. *Od papirusu do bibliobusu.* (Książki o książce). Katowice 1960 „Śląsk”.
- KUGLIN J. *Poligrafia książki.* (Książki o książce). Wrocław 1964 Ossolineum.
- SKIERKOWSKA E. *Artyści książki w Polsce Ludowej.* (Książki o książce). Wrocław 1969 Ossolineum.
- SKIERKOWSKA E. *Wypiański artysta książki.* (Książki o książce). Wrocław 1960 Ossolineum.
- TRZASKA F. *Podstawy techniki wydawniczej.* Warszawa 1967 Wyd. Związkowe CRZZ.

ANNA BAŃKOWSKA

Drukarz — współtwórca książki

*Rozmowa z Edwardem Bogdańskim — dyrektorem
Warszawskiej Drukarni Naukowej*

Sprawy drukarstwa są u nas modnym tematem publicznych rozważań, przy czym w dyskusjach dominują dwa nurty: duma z chlubnych tradycji przeszłości i psio-czenie na aktualne niedomagania rodzimej poligrafii. Dla obu tych stanowisk istnieją uzasadnione przesłanki, choć prawdę mówiąc mankamenty teraźniejszości zawsze kłują w oczy, podczas gdy z perspektywy czasu wyłaniają się zazwyczaj kształty złagodzone mgiełką sentymentu. Jakkolwiek by jednak nie było, wniosek pozostaje jednoznaczny — drukarstwo stanowi niezastąpione ogniwo w utrwalaniu twórczej myśli. Ujmując rzecz skrajnie — bez pracy drukarzy zabrakłoby „tworzywa” do tegorocznych obchodów Międzynarodowego Roku Książki. Jak ta praca wygląda na co dzień, zobaczymy na przykładzie **Warszawskiej Drukarni Naukowej**, zanim jednak jej dyrektor Edward Bogdański powie o problemach dnia dzisiejszego, cofniemy się na chwilę w przeszłość. Oto fragment z książki *Minęło ćwierć wieku*, wydanej w 1970 r. z okazji 25-lecia drukarni naukowych PAN nakładem wrocławskiego Ossolineum, którego zespół publikację tę przygotował w czynie społecznym.

„To było w czerwcu 1946 roku. Na posiedzeniu Zarządu Towarzystwa Naukowego Warszawskiego zapadła decyzja: zorganizujemy własną drukarnię. Do przeprowadzenia wszelkich spraw, związanych z wykonaniem tego zadania, został upoważniony prof. dr Antoni Łaskiewicz. A było to zadanie na miarę Herkulesa. Zorganizować drukarnię — bagatela, w warunkach kiedy o zwykłe żelazne łóżko nie było w Warszawie tak łatwo. Podjął się tego człowiek energiczny i obrotny — Tomasz Madrzejewski, mianowany kierownikiem czegoś, czego jeszcze nie było Pomagać mu miała żona Anna, późniejszy pierwszy dysponent WDN. Do czasu odbudowania przez Towarzystwo Naukowe Warszawskie gmachu przy ul. Śniadeckich 8 i adaptowania jego parteru do potrzeb drukarzy, decyzją ówczesnego rektora Uniwersytetu Warszawskiego prof. Stefana Pięnkowskiego oddano do dyspozycji przyszłej Drukarni Naukowej zachodnie skrzydło Auditorium Maximum na terenie Uniwersytetu — Krakowskie Przedmieście 26/28. Tu, ściągnięte przez Madrzejewskiego maszyny poczęto starannie czyścić i montować, co przypominać mogło zgoła czyszczenie stajni augiaszowych.

Dziś mówi się jednym tchem, prosto, zwyczajnie: po oczyszczeniu, zmontowaniu maszyn, wykonaniu instalacji, podłączeniu silników i światła... Wtedy, dwadzieścia

cztery lata temu, każda z tych czynności była mierzona dniami pełnymi zdenerwowania i wyrzeczeń, nocami bez snu i odpoczynku. Trzeba było bardzo chcieć, by na przekór wszystkiemu dopiąć swego. Rok trwały te zmagania. 5 lipca 1947 roku Tomasz Madrzejewski mógł własnoręcznie wpisać do księgi zamówień pierwszą pozycję: „Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego — rok 1946«, format B-5, nakład 1000 egzemplarzy”. Pod liczbą porządkową dwa — umieścili kolejną pozycję. Była nią, wydana również w nakładzie 1000 egzemplarzy, książka Marcellego Handelsmana pt. *Adam Czartoryski*. Trzecim dziełem, które otwierało historię Warszawskiej Drukarni Naukowej, była bogato ilustrowana książka *Natolin*, pióra prof. Stanisława Lorentza. [...] Dokonanie tego wszystkiego nie byłoby możliwe nawet przy najlepszych chęciach i największej ofiarności ludzi, gdyby nie stała troska i pomoc, jaką okazywało drukarni Towarzystwo Naukowe Warszawskie. Szczególnie wiele zawdzięcza WDN sekretarzowi generalnemu Towarzystwa — prof. Julianowi Krzyżanowskiemu, który osobiście zajmował się jej sprawami, dostrzegając i rozumiejąc potrzeby, pomagając w usuwaniu trudności. Dzięki tej życzliwej opiece i pomocy stopniowo zwiększało się wyposażenie techniczne drukarni, przybywało maszyn, rosła liczba pracowników. [...] Takie były te lata pionierskie, kiedy dosłownie z niczego powstawała rzecz duża — naukowa drukarnia, mająca w przyszłości przyczynić się w trwały sposób do rozwoju polskiej książki naukowej.«

W 1950 r., po odbudowaniu gmachu przy ul. Śniadeckich 8, drukarnia otrzymała tam własne locum, w którym mieści się i pracuje do dzisiaj, ale to już domena dyrektora Bogdańskiego.

— *Panie Dyrektorze, WDN jako drukarnia Polskiej Akademii Nauk jest placówką nietypową, prosiłabym więc o scharakteryzowanie jej specyfiki.*

— Nasza drukarnia ma profil ściśle naukowy, plan wydawniczy wypełniają całkowicie publikacje Polskiej Akademii Nauk, przy czym 95^{0/0} planu stanowią czasopisma, i to głównie w obcych językach — angielskim, niemieckim, rosyjskim, włoskim, a tylko 5^{0/0} pozycje zwarte. Czasopisma to miesięczniki, dwumiesięczniki i kwartalniki, w sumie około 40 periodyków. Jak poważna i skomplikowana jest ich tematyka, świadczyć mogą same tytuły, przykładowo — „Acta Societatis Botanicorum Poloniae“, „Acta Biochimica Polonica“, „Rozprawy Inżynierskie“, „Kosmos“ etc. Szczególną troską otoczone są wydawane co miesiąc biuletyny

ANNUAIRE DE LA SOCIÉTÉ DES SCIENCES ET DES LETTRES DE VARSOVIE
Année XXXIX 1946

ROCZNIK
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
WARSZAWSKIEGO

Rok XXXIX

1946

WARSZAWA 1947

NAKŁADEM TOWARZYSTWA NAUKOWEGO WARSZAWSKIEGO
Z zosłku Przeszo Rady Ministrów i Wydziału Nauki Ministerstwa Oświaty

**Pierwszy druk wydany przez WDN w 1947 roku:
„Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego”**

Polskiej Akademii Nauk z zakresu techniki, matematyki, chemii, geografii. Nauki ścisłe w naszym planie wydawniczym zdecydowanie dominują, ale i we współczesnej humanistyce widoczny jest stale postępujący proces politechnizacji, coraz więcej pojawia się w nich symboli matematycznych. W tym układzie załoga WDN wyspecjalizowała się szczególnie w składach z zakresu nauk ścisłych, co może stanowić powód do słusznej dumy, równocześnie jednak ta specyfika przysparza nam wiele trudności. Szybki rozwój nauk ścisłych wymaga równie szybkiego utrwalania drukiem ciągle nowych, często awangardowych treści, a więc i ustawicznego wzbogacania składów drukarskich w nowe znaki i symbole. Nadążyć za tym jest niezmiernie trudno, chociaż wciąż sprowadza się nowe czcionki — zaopatrujemy się w nie głównie w Anglii — żeby zasadniczych braków nie było. Jednak dla zobrazowania trudności wystarczy powie-

dzień, że od momentu złożenia zamówienia do czasu jego realizacji musi upłynąć dziewięć miesięcy, czasem rok. Mimo to nasze publikacje ukazują się terminowo.

— Rodzaj pracy WDN wymaga specjalnych kwalifikacji pracowników. Jak oni sobie radzą z tak trudnymi, na dodatek w większości obcojęzycznymi składami? Czy nie szukają po prostu łatwiejszej pracy gdzie indziej?

— O stabilności naszej załogi najlepiej mówią liczby. W 1970 r., kiedy obchodziliśmy nasz jubileusz, wśród 24 składaczy ręcznych jedna osoba miała za sobą 22 lata pracy u nas, a 11 osób — od 10 do 18 lat; na 10 linotypistów — 6 przepracowało od 10 do 20 lat; podobnie w innych działach. Obecnie w WDN pracuje 126 osób i dość rozpowszechnione gdzie indziej zjawisko płynności kadr wśród naszych fachowców nie istnieje; płynność ta występuje jedynie u pracowników pomocniczych.

Rodzaj pracy sam narzuca załodze konieczność posiadania wysokich kwalifikacji i ich pogłębiania. Chcąc nadążyć za postępem, staramy się fachowców wysyłać na przeszkolenie za granicę; żeby mieć pracownika znającego perfektnie język obcy, wysłaliśmy np. jednego z tastatorów na przeszkolenie do ZSRR, innego znów do Anglii. Oczywiście są to przypadki jednostkowe, na ogół wystarcza doskonale opanowanie zawodu i dokonywanie składów metodą „fotograficzną” — idealnie dokładnego przenoszenia składu z maszynopisu na taśmę perforacyjną. Kiedy przyjmujemy nowych pracowników, nawet z dużą praktyką w innych zakładach, u nas muszą oni ze względu na specyfikę pracy wtajemniczać się od nowa w proces produkcji, ale nasi fachowcy związani z WDN od lat nie tylko swoją pracę cenią, więcej — oni ją kochają i czują się za nią współodpowiedzialni.

*

Dla zilustrowania tej wypowiedzi dyr. Bogdańskiego powołałam się jeszcze raz na cytowaną już książkę *Minęło ćwierć wieku*. W rozdziale pt. „O wszystkim decydują ludzie” znajdujemy sylwetki niektórych pracowników WDN. Oto parę urywków z tych życiorysów:

Wiesław Sadłowski (w WDN od 1960 r.). — „Mówią, że jest uniwersalny, on sam nie zaprzecza, uważa, że tak powinno być w niewielkiej w końcu drukarni z minimalnymi działami. I zaraz dodaje, że to ciekawość wrodzona pcha go stale do czegoś nowego, każe poznawać wszystko, co dzieje się wokół, uczyć wszystkiego, czego jeszcze nie umie. Jest kopistą-chemigrafem. Ale zna wszystkie tajemnice retuszu, montażu i reprodukcji, fotografia to jego żywioł. Umie pracować na kserografie i na ramatorze, a można przypuszczać, że zrobi wszystko, co mu każecie. I robi dobrze. Bo taki już jest, taki był od małego. »Człowiek — powiada — czuje zadowolenie, kiedy wychodzi mu coś ładnego, a cieszy się najbardziej, kiedy to coś wyciągnie ze słabego materiału, nad którym inni nosami kręcą«”

Jan Jastrzębski (w WDN od 1952 r.). — „Lubi opowiadać tę anegdotę: »Kiedyś, przed wojną, stary Kulpiński, mistrz nad mistrze w swoim fachu, składał pracę geniusza polskiej matematyki prof. Sierpińskiego. Składał i nagle mu się zdało, że coś nie gra, tan: gdzie powinien być „plus” jest „minus”. Niewiele myśląc poprawił. Profesor przyjechał i pyta od progu: gdzie jest ten geniusz, co mnie od kompromitacji uchronił? Bo to był rzeczywiście błąd.«”

Jastrzębski opowiada to trochę z podziwu dla swego mistrza Kulpińskiego, ale trochę i dlatego, by młodym uzmysłowić, jaka to trudna specjalność w zawodzie drukarskim — składanie matematyki. Nie, to wcale nie znaczy, że drukarz z działu

matematycznego ma być matematycznym geniuszem, ale musi mieć wycucie i intuicję, cechy wcale nietatwe, kiedy się przyjmie, że jego kaszta z roku na rok staje się szersza, bo przybywają nowe znaki, a składanym wzorom przyrastają nowe piętra. »To nie jest — mówi — praca automatyczna«. Jak widać, lubi tę pracę, jest dumny z zawodu, który zdobył, by go już na żaden inny nie zamienić”.

To są pasjonujące życiorysy; jeśli ma się dostęp do tej książki, doprawdy warto je przeczytać. Ale wracajmy do przerwanej rozmowy.

*

— *Panie Dyrektorze, dlaczego właściwie nazwisk drukarzy, aktywnych współtwórców książki, nie umieszcza się na kartach tytułowych obok nazwisk redaktorów merytorycznego i technicznego, grafika, korektora? Benedyktyński nieraz trud osobistej pracy, a nie zawahałabym się powiedzieć — czasem i talentu — drukarza zostaje wrzucony do wspólnego worka, tj. uwzględniony tylko w oficjalnej nazwie drukarni, która publikację wykonała. Mnie się to wydaje niesłuszne.*

— Mnie również. Myślę, że nazwiska składacza i maszynisty powinny być podawane przynajmniej w wydawnictwach albumowych i naukowych — matematycznych, fizycznych, chemicznych. Ich praca jest pracą twórczą. Trzymając się przykładu naszej drukarni — staranne i terminowe opracowywanie przez nas publikacji naukowych PAN jest też przyczynkiem do rozwoju polskiej nauki. Myśl naukowca przeobraża się tutaj w trwałe dokument, dzięki któremu osiągnięcia naszej nauki mogą być szeroko popularyzowane w kraju i w świecie. Uwidocznienie nazwiska drukarza, który w tym współuczestniczył, byłoby jego słusznym usatysfakcjonowaniem, a zarazem czynnikiem mobilizującym do coraz lepszej pracy.

— *Jak dotąd wciąż mówimy o pozytywach, i to w sytuacji, kiedy na poligrafię sypią się gromy z różnych stron, a drukarze, jak wiadomo, słodkiego życia nie mają. Może więc dla równowagi i my trochę ponarzekaemy. Proponuję zacząć od złych urządzeń.*

— Kiedy akurat z tym nie jest najgorzej. Polska Akademia Nauk docenia potrzeby drukarni i w miarę możliwości stara się je zaspokoić. Główną i nader dokuczliwą bolączką drukarni jest natomiast ciasnota. Naszym obowiązkiem i ambicją jest nadążanie za nowoczesnością w sensie najlepszych i najnowocześniejszych form druku. Wprowadzamy nowe techniki drukarskie i dokładamy wszelkich starań, aby nasze wydawnictwa nie odbiegały od standardu światowego, chociaż jakość farby drukarskiej i papieru bynajmniej temu nie sprzyjają. W okresie ostatniego 10-lecia WDN wzbogaciła się o szereg nowych urządzeń, jak: tastry, odlewarki, kserografia, chemigrafia, mała poligrafia. W efekcie staliśmy się samowystarczalni od A do Z, obchodzimy się bez kooperantów, co znakomicie pomaga w skracaniu cykli produkcyjnych i przestrzeganiu terminowości, przy druku periodyków nieodzownej. Z drugiej jednak strony każde nowe urządzenie wymaga miejsca, którego w drukarni już nie ma. Pod tym względem jesteśmy dosłownie zablokowani.

— *I co, bez perspektywy na poprawę?*

— Planuje się wybudowanie nowej drukarni w latach 1975—1980. Sądzę, że plan ten zostanie zrealizowany, przede wszystkim dlatego, że jest to paląca potrzeba życiowa, ściśle związana z potrzebami nauki.

Roczny plan Polskiej Akademii Nauk wynosi 27 000 arkuszy, podczas gdy nasza moc przerobowa — 2750 arkuszy. To chyba mówi samo za siebie.

— Podczas rozmowy z Panem myślałam, że pod wieloma względami — samowystarczalnością, operatywnością, stosunkiem do pracy — przypominacie dawne oficyny drukarskie, właśnie te wszystkie dobre tradycje przeszłości, które tak chętnie i ciepło wspominamy. Jakże miło jest przekonać się, że i dzień dzisiejszy drukarstwa ma dostatecznie dużo tytułów do uzasadnionego zadowolenia z osiągnięć zawodu. Mam już do Pana tylko jedną prośbę — mówił Pan o zakładzie pracy, o zespole, teraz kolej na Pana własną drogę do drukarstwa...

— Zaczęła się ona w 1936 r. Rozpocząłem od praktyki, do wybuchu wojny w 1939 r. ukończyłem szkołę poligraficzną. Potem, wiadomo — wojna, okupacja, powstanie, pobyt w obozie jenieckim na terenie Nie-

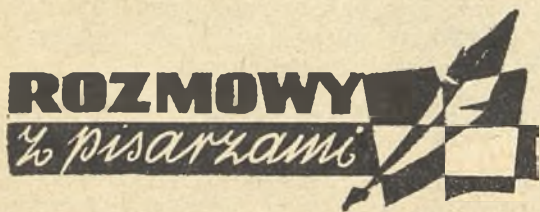
**Siedziba Warszawskiej Drukarni Naukowej
przy ul. Śniadeckich 8**

miec i powrót do kraju w 1946 r. Powrót do kraju oznaczał u mnie powrót do drukarstwa. Zacząłem pracę w drukarni Ministerstwa Sprawiedliwości, od 1953 r. jestem na stałe związany z WDN. Przeszedłem wszystkie stopnie w tajemniczenia drukarskiego, pracując kolejno jako składacz ręczny, linotypista, kalkulator, kierownik techniczny, zastępca dyrektora ds. technicznych, od 1957 r. — dyrektor drukarni. Wydaje mi się, że taka droga jest prawidłowa, ponieważ z osobistego doświadczenia znam wszystkie dziedziny pracy drukarskiej, co nie znaczy, że mogę sobie powiedzieć — koniec z uczeniem się. Idzie naprzód drukarstwo i za wszystkim co nowe trzeba starać się nadążyć. — Czy jestem z tej swojej życiowej drogi zadowolony? — Może ważniejsze jest to, że chyba zadowoleni są z mojej roboty zwierzchnicy, czego wyrazem jest przyznanie mi Krzyża Kawalerskiego Orderu Odrodzenia Polski, i to że jestem żyty z moim kolegami, z którymi na co dzień pracujemy.

— *Jest to jeden z najlapidarniej ujętych życiorysów, jakie po tylu latach pracy formuluje fuchowiec i przy którym komentarz sam się narzuca: oto życiorys dyrektora może niezupełnie typowy, ale — wzorcowy. Dziękuję Panu za tę rozmowę i pozwolę sobie na zakończenie przytoczyć parę linijek z maksymy, którą zdobi hall waszej bratniej Wrocławskiej Drukarni Naukowej, a z uwagi na swoją treść jest eksterytorialna:*

„OTO JEST DRUKARNIA

*skrzyżowanie dróg cywilizacji — ostoja kultury
i sztuki przed niszczącym działaniem czasu.“*

BARBARA PETROZOLIN-SKOWROŃSKA

„Młoda Polska” lat siedemdziesiątych

Rozmowa ze Stefanem Bratkowskim

We wrześniu 1970 roku ukazała się „Gra o jutro“ Stefana i Andrzeja Bratkowskich. Pamiętamy — była to jedna z najgłośniejszych książek 1970 roku (znalazła się zresztą na liście dziesięciu najpopularniejszych książek roku, ogłoszonej przez „Nowe Książki“). Cztery miesiące wcześniej (a więc gdy maszynopis „Gry...“ złożony już został w „Piwie“) ukazał się pierwszy numer czwartkowego dodatku do „Życia Warszawy“ zatytułowanego „Życie i Nowoczesność“. Założycielem owego dodatku — nagrodzonego później przez „Politykę“ specjalną nagrodą «Drożdże» — był Stefan Bratkowski. Zainaugurowanie „Życia i Nowoczesności“ oraz wydanie „Gry o jutro“ zestawiam tu nieprzypadkowo. Mamy bowiem do czynienia z jednym, przemyślanym i konsekwentnym programem, a sfor-

mułowanie tego programu chyba bez przesady można określić jako wydarzenie w publicystyce początku lat siedemdziesiątych.

— *Przypomnijmy może, jaki to jest program?*

— Chodzi o to, żeby stworzyć Polskę nowoczesną na miarę czasów w których żyjemy. Musimy zerwać z naszą zaściankowością i otworzyć szeroko okno na świat. Niezbędne jest przyswojenie tego wszystkiego z zakresu zarządzania i nowoczesnych metod gospodarowania, co może nam się przydać z cudzych doświadczeń. Musimy zburzyć tamę konserwatyzmu w różnych dziedzinach naszego życia i nie bać się nowości, jeśli mogą być wykorzystane w interesie naszego kraju.

— *Jest to program dla wszystkich — także dla Kowalskiego.*

— Stawiamy na Kowalskich. Stawiamy na aktywność społeczną. Obojętność społeczeństwa, ospałość, marazm, zapyzłałość — to jedna z największych przeszkód w rozważnie prowadzonej „grze o jutro“. Jeśli Kowalski sam nic nie robi i stwarza sobie alibi w postaci ewentualnych pomyłek rządu, a rząd poszukuje alibi w obojętności Kowalskiego to powstaje absurdalny układ zamknięty. Aktywność społeczna jest niesłychanie istotna: jej brak hamuje postęp i uniemożliwia demokratyczne rządy. Demokracja bowiem da się kultywować tylko w społeczeństwach, które są zdolne do jej wykonywania.

— *A jak pogodzić zasady centralizacji zarządzania i demokracji?*

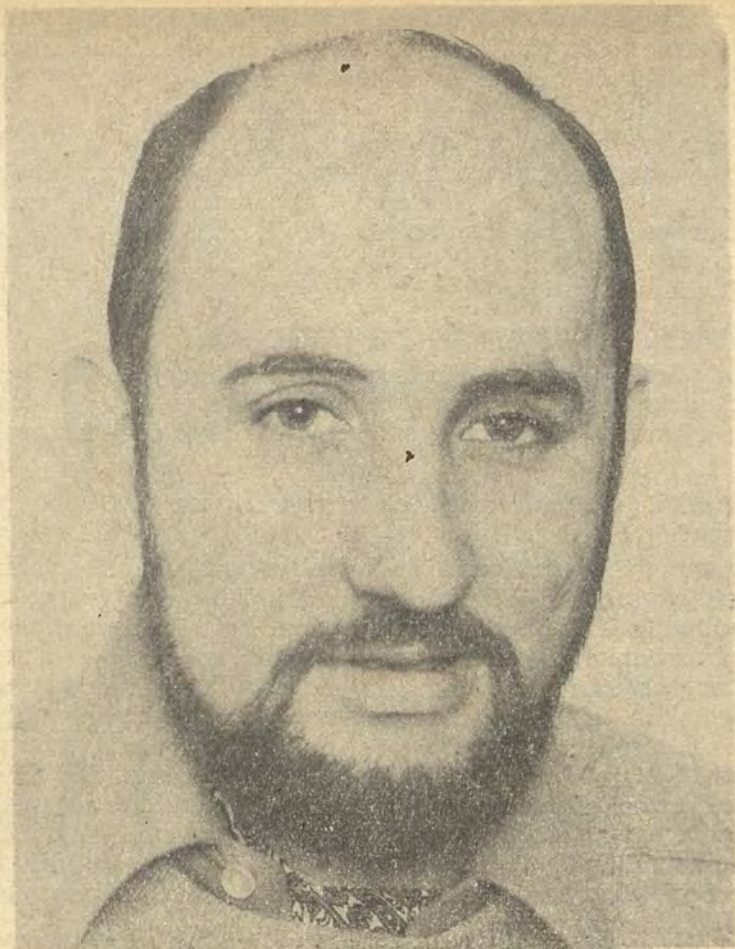
— Problem ten niepokoił już dawno: poruszył go m. in. prof. Stanisław Ossowski w świetnej książce „Ku nowym formom życia społecznego“. Rozwiązanie — upraszczając — wygląda tak: centralizacja decyzji strategicznych, dotyczących całości organizmu społecznego „u góry“ i samorządność „u dołu“. Tam gdzie jest to możliwe należy „delegować uprawnienia“ na rzecz niższych szczebli decyzji, w miarę możliwości społecznych. To oczywiście ideał docelowy demokracji socjalistycznej...

— *Skoro mówimy już o tak pryncypialnych sprawach jak demokracja, powiedzmy sobie także, jaki jest wasz stosunek do socjalizmu?*

— Można by w tym miejscu przybrać minę marsową i złożyć deklarację „my za“, ale to naszym zdaniem nie wystarcza. Używając języka informatyków socjalizm to nie tylko „software“ — myśl, idea, ale w naszym kraju także „hardware“ — zespoły ludzkie, instytucje zachowania, żywa tkanka społeczna. Socjalizm jest świetną receptą, ale nie zastąpi aptekarza. Nie jest to zabawa w samograj. Tu trzeba nie tylko być mocnym w gębie, ale także działać w sposób przemyślany i skuteczny, bo liczą się fakty, wyniki.

— *Publicystyka jednak — to sobie trzeba powiedzieć — jest przede wszystkim „mocna w gębie“ i to jest jej specyfika.*

— ...O ile chodzi w niej o gadulstwo dla gadulstwa. Dla mnie publicystyka jest sposobem „sprzedawania idei“, a te muszą w bezpośredni sposób służyć przeobrażaniu życia. Przykładem może być nasz dodatek „Życie i Nowoczesność“. Działa on trochę jak ocean w „Solaris“: wyciąga swoje macki w różne strony. Poruszamy jakiś temat. Potem następuje reakcja łańcuchowa. Jedna myśl pociąga drugą, jedna inicjatywa — następną. Inicjatywy przeobrażają się w konkretne działanie. Może się to dziać jednak tylko wtedy, gdy napotykamy na dobrą wolę, na aktywność społeczną (tak jest na przykład z inicjatywami dotyczącymi województwa białostockiego — bardzo ciekawie się to zapowiada).

Fot. J. Sabara

Stefan Bratkowski — założyciel „Życia i Nowoczesności”

— *Publicysta — w Twoim rozumieniu jest więc potrosze i działaczem?*

— Czasem działacz staje się publicystą, ponieważ chodzi o zdobycie nowego, atrakcyjnego narzędzia działania i kształtowania opinii, która towarzyszy temu działaniu. Zresztą było takie pismo, które uważamy za swój ideał, choć w innych warunkach pracujemy. Nazywało się — „Iskra“...

— *Czy można powiedzieć, że stałeś się publicystą z potrzeby działania?*

— Tak, myślę że tak.

— *A więc cofnijmy się do tamtych czasów, kiedy zaczynałeś — jak mówią — „parać się piórem“.*

— Moim debiutem był reportaż dotyczący ruchu politycznego wśród młodzieży w województwie krakowskim. Oczywiście nie przypadkiem podjąłem ten właśnie temat. Podczas moich studiów na uniwersytecie Jagiellońskim (skończyłem je w 1955 roku) uczestniczyłem w ruchu młodzieżowym. W roku 1955, jako wiceprezes Zarządu Uczelnianego ZMP, zorganizowałem pierwszy w owym czasie w Polsce studencki klub dyskusyjny, byłem też współorganizatorem pierwszych krakowskich Juwenaliów.

— Przymoń Ci motto Twojego pierwszego reportażu. Pisałeś tak: „Interesuje mnie to co jest, a nie to co sobie ktoś na dany temat wyobraża. A jeśli nawet interesuje mnie to drugie, wolę słuchać tych z dołu, niż tych z góry“.

— Tak pisałem piętnaście lat temu, w czasach chmurnych i niekiedy durnych. To, co sobie ktoś na dany temat wyobraża, jest równie ważne dla problemu, jest równie „faktem“, jak same fakty, a czasem może mieć większe praktyczne znaczenie... Słuchać zaś, czy raczej — słyszeć trzeba wszystko. Wiedzieć, jak trawa rośnie, i wiedzieć jak ją skosić — to chyba ideał..

— Przez wiele lat uprawiałeś reporterkę.

— Mniej więcej do roku 1965 moją główną specjalnością był reportaż krajowy. Nauczyłem się w tym czasie dość dobrze Polski, sądzę że jako tako znam jej możliwości, braki, potrzeby. No i ludzi — ich zalety, wady, słabostki.

— Czy mógłbyś opowiedzieć o swoich najważniejszych przygodach reporterskich?

— Te przygody to spotkania ze wspaniałymi ludźmi, ludźmi umiejącymi działać skutecznie. W roku 1959 zetknąłem się z grupą, która „wymyśliła“ odbudowę Kołobrzega. Imponująca była ich inicjatywa, energia. I skutki ich działalności też były imponujące (zresztą popatrzmy na Kołobrzeg, który stanął ich zapalem). Potem spotkałem cudowne środowisko w Jeleniogórskim. Uparli się, że rozwiną Jeleniogórskie, zrobili to. No i wreszcie Turoszów. Tam pracował mój brat (późniejszy współautor „Gry o jutro“), a jego „szefem“ był Andrzej Chrzanowski. Właśnie spotkanie z Andrzejem Chrzanowskim było dla mnie takie ważne. Pierwszy raz spotkałem się z tak wysmienitym organizatorem, człowiekiem ogarniętym wielkoprzemysłową pasją; prowadził on tę, ówczesnie największą w Europie budowę, z rozmachem i brawurą, a jednocześnie był tam przemyślany każdy szczegół.

— Andrzej Chrzanowski czyli „Wielki C“. Tak go nazywasz w swoim reportażu „Sprawa Malutkiego“ (zamieszczonym w zbiorze pt. „Podróż na peryferie“).

— Lubię ten reportaż. Zresztą stanowił on podstawę mojej sztuki teatralnej „Pogranicze południk 15“ (wystawiły ją teatry w Kaliszu i Wrocławiu).

— „Sprawa Malutkiego“ podejmuje m. in. jeden istotny problem: problem władzy. Jednych interesuje władza jako cel sam w sobie, innych interesuje cel pracy, a władza służy tylko jego realizacji (z tych różnych stanowisk wywodził się konflikt między Rudym „Grand Bolo“ a Wielkim C).

— Takie konflikty są ciągle aktualne. Dlatego bardzo ważny jest styl współdziałania ludzi w procesie pracy; potrzebna jest dobra organizacja pracy i kierowanie w ten sposób aby szanować ambicję własną pracowników. Tę sztukę posiadał właśnie Wielki C. Muszę przyznać, że wywarł on na mnie poważny wpływ. Być może, żeby nie ta znajomość nie zainteresowałbym się na początku lat 60-ych w tym stopniu problematyką zarządzania, a potem także informatyką.

— A co zdecydowało o tym, że zainteresowałeś się problematyką techniki i futurologii?

— Pewien „okrągły stół“, o którym wspominam we wstępie do „Księgi wróżb prawdziwych“. Był to — jak może pamiętać — stół w klubie warszawskiego Stowarzyszenia Dziennikarzy. A spotykali się przy nim na obiedzie m. in.: Ryszard Doński — obecny redaktor naczelny „Problemów“, wiceprezes Międzynarodowej Rady Rozwoju Popularyzacji Nauki, Konrad Fiałkowski — elektronik, specjalista od maszyn matematycznych i autor nowel fantastycznych oraz jego stryjeczny brat Władysław Fiałkowski — inżynier architekt, którego nazwisko często spotkać można teraz na łamach „Życia i Nowoczesności“.

— *Dyskusje w takim towarzystwie musiały rzeczywiście być pasjonujące.*

— Bez nich „Księga wróżb prawdziwych“ by się nie narodziła.

— *Aż wierzyć się nie chce, że te wszystkie fascynujące opowieści o maserach, laserach i cudach holografii zostały napisane przez humanistę, prawnika z wykształcenia!*

— Jestem niedoszłym matematykiem, więc i przeciwnikiem tych, płynących zapewne z kompleksów i braku wiary w siebie podziałów na tzw. „humanistów“ i tzw. „techników“. W dzisiejszym świecie humanista musi mieć także pokazną i ciągle uzupełnianą wiedzę z dziedziny nauk ścisłych, zarządzania i gospodarowania, natomiast inżynier, fizyk, matematyk powinni mieć ogólną kulturę humanistyczną. Muszę przyznać, że u nas częściej zdarza się to drugie...

— *„Księga wróżb prawdziwych“ wydana była przez Wydawnictwo Harcerskie i pisałeś ją dla młodzieży. Jesteś jeszcze autorem innych książek dla tego odbiorcy.*

— Piszę chętnie dla młodzieży ponieważ „gra o jutro“ to gra o jutro dla niej i jutro przez nią tworzone. Wiele więc zależy od poziomu świadomości młodych, od ich rozumienia świata i chęci uczestniczenia w jego przemianach. Dlatego też napisałem książkę „Świat w którym żyjemy“.

— *A skąd wziął się pomysł książki „Bogowie naszej planety“?*

— Z pasji religioznawczej. Wykształcenie, które zdobyłem to sprawa różnych pasji. Miałem także w życiu okres pasji socjologicznej, psychologicznej, historycznej.

— *Jesteś współautorem książki historycznej „Zaulek sześciu wieków“.*

— To była książka napisana z okazji jubileuszu Uniwersytetu Jagiellońskiego.

— *A więc hołd złożony własnej Alma Mater?*

— I moim czasem krakowskim.

— *Jeśli już jesteśmy przy historii powiedz mi czy masz swoich ulubionych bohaterów?*

— Oczywiście. Z Polaków należy do nich przede wszystkim Stanisław Staszic i Edward Abramowski ze swego wcześniejszego okresu działalności, z obcych — Robert Owen.

— *A więc tradycja otwartego myślenia, pasji społecznej, pasji gospodarczej, demokracji.*

— Piękna tradycja i właśnie do niej przede wszystkim powinniśmy nawiązywać.

— *Od tradycji i historii wróćmy do teraźniejszości. Nad czym teraz pracujesz?*

— W zasadzie wsiąknęłam w sprawy informatyki i zarządzania. Jestem — jak wiesz — od roku 1971 kierownikiem Pracowni Prognoz Rozwoju

w Ośrodku Badawczo-Rozwojowym Informatyki. Współredagując „Życie i Nowoczesność“ i kierując pracownią — jak widzisz — łączę zainteresowania publicysty i działacza-praktyka. Jednocześnie piszę pracę (tym razem naukową) „O planowaniu rozwoju“.

*

Stefan Bratkowski urodził się 22 XI 1934 r. we Wrocławiu. W latach 1947—51 wychowywał się w Państwowym Domu Młodzieży w Krzeszowicach. W liceum krzeszowickim zdał maturę. Następnie (w latach 1951—55) studiował prawo na Uniwersytecie Jagiellońskim specjalizując się w prawie międzynarodowym pod kierunkiem prof. Ludwika Ehrlicha. Był działaczem ruchu młodzieżowego (m. in. wiceprzewodniczącym Zarządu Uczelnianego ZMP na UJ); od roku 1955 był związany z redakcją „Po prostu“: należał do czołowych publicystów tego pisma. Po roku 1957 związany był z szeregiem pism m. in. „Sztandarem Młodych“, „Dokoła Świata“, „Kultura“. W ostatnich latach współpracował stale z „Życiem Gospodarczym“. Był współzałożycielem pisma studenckiego „Ita.“ oraz założycielem pisma reklamowego handlu zagranicznego „Made in Poland“. W roku 1970 założył „Życie i Nowoczesność“, które obecnie współredaguje.

TWÓRCZOŚĆ

Zaulek sześciu wieków. W-wa 1965 Iskry ss. 291.

Reportaże z przeszłości Uniwersytetu Jagiellońskiego (wspólnie z J. Roszko).

Nie będzie balu dla weteranów. W-wa 1964 Iskry ss. 174.

Zbiór reportaży krajowych (wspólnie z J. Roszko).

W tropikach inaczej. W-wa 1965 Iskry ss. 231.

Reportaże zasłyszane, których bohaterami są polscy fachowcy pracujący w krajach „trzeciego świata“. (Wspólnie z J. Zielińskim).

Podróż na peryferie. W-wa 1965 KiW ss. 232.

Zbiór reportaży krajowych.

Bogowie naszej planety. W-wa 1966 Wyd. Harcerskie ss. 250.

Książka popularnonaukowa z zakresu religioznawstwa.

Ostatki staropolskie. W-wa 1966 Czyt. ss. 193.

Reportaże z Jędrzejowa. (Wspólnie z J. Roszko).

Księga dwudziestolatek 1965. W-wa 1967 Iskry ss. 210.

Montaż tekstów i ilustracji poświęconych młodzieży pod redakcją...

Księga wróżb prawdziwych. W-wa 1968 Wyd. Harcerskie ss. 288; wyd. 2 W-wa 1971 ss. 435.

Książka poświęcona eksplozji nauki i techniki i związanym z tym przeobrażeniom świata.

Świat w którym żyjemy. W-wa 1970 Wyd. Harcerskie ss. 357.

Książka dla młodzieży poruszająca w serii artykułów wszystkie istotne zagadnienia współczesnego świata, kształtująca światopogląd i wiedzę społeczno-polityczną.

Gra o jutro. W-wa 1970 PIW ss. 462.

Książka publicystyczna o możliwościach rozwojowych naszego społeczeństwa, zarysująca dalekosiężną strategię rozwoju w konfrontacji z tym wszystkim co na polu optymalizacji działania gospodarczego robi się w innych krajach. (Wspólnie z bratem — Andrzejem Bratkowskim).

Konkurs dla młodych czytelników

Konkurs przeznaczony jest w zasadzie dla czytelników, którzy przeszli wszystkie stopnie przysposobienia czytelniczego — jest sprawdzianem umiejętności dzieci i młodzieży w docieraniu do potrzebnych materiałów (książek czy artykułów z czasopism, dających informacje na określony temat). Udział w konkursie mogą wziąć nie tylko dzieci, które przeszły przez kolejne lekcje biblioteczne, ale i inne, które przy pomocy indywidualnych porad bibliotekarki, czy inną drogą, zdobyły potrzebną orientację. Chcielibyśmy, aby w roku książki jak najwięcej dzieci nauczyło się z niej korzystać. Toteż proponujemy grupy czytelników do tego wdrażać, organizując dla nich cykle zajęć. Poniżej podajemy przykładowy plan zajęć, których przeprowadzenie pozwoli czytelnikom rozwiązać „konkurs młodych bibliotekarzy”.

ZAJĘCIE I

Struktura książki i jej tytułatura

Objaśnienie głównych elementów książki:

a) Autor:

Nazwiska niektórych autorów, uprawiających twórczość pewnego typu, nasuwają przypuszczenie, na jaki temat będzie książka. Zdarzają się jednak i wyjątki. Na przykład Maria Kownacka pisze książki dla młodszych dzieci, jednak w jej twórczości znaleźć można również utwory dla dzieci nieco starszych, np. „Skołę nad obłokami” zalicza się do poziomu III. Również Jan Żabiński napisał wiele książek o zwierzętach, ale napisał także książkę o charakterze autobiograficznym pt. „Co to było za dziecko”.

b) Tytuł i podtytuł:

Niektóre tytuły mówią o treści książki np. „Historia w poezji”, „Zagadki olimpijskie” itp., ale np. tytuł książki Jana Grabowskiego „Europa” jest tytułem mylącym, gdyż treść książki nie dotyczy części świata. Wyjaśnia go jednak podtytuł, który w tym wypadku brzmi: „Prawdziwa historia o kotce”. Dla odprężenia możemy razem z dziećmi poszukać innych jeszcze przykładów na tytuły wyjaśniające oraz tytuły niejasne (jak np. „Sto tysięcy dlaczego”).

c) Adres wydawniczy i jego elementy:

Miejsce i rok wydania, ważny jeśli chodzi o aktualność wiadomości naukowych — np. szybki rozwój współczesnej astronautyki może powodować deaktualizację wiadomości zawartych w książkach.

Wydawnictwo — nazwa wydawnictwa często wskazuje na rodzaj wydawanych przez nie książek. Np. „Nasza Księgarnia” wydaje książki dla dzieci i młodzieży oraz książki pedagogiczne, wydawnictwo „Sport i Turystyka” zajmuje się przede wszystkim problemami wymienionymi w nagłówku, a Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, poza podręcznikami, wydają książki pogłębiające wiedzę uczniów.

d) Funkcja aparatu naukowego książki:

Spis rzeczy — spis treści — zestawienie części, działów, poddziałów czy rozdziałów w kolejności, w jakiej występują z podaniem stron.

Przedmowa — rozprawka objaśniająca okoliczności powstania książki (pióra autora, wydawcy lub innej osoby), czasem zawierająca wiadomości o autorze i jego twórczości.

Posłowie — jak wyżej.

Wstęp — początek dzieła, wprowadzający w jego treść.

Indeksy — skorowidze (spisy) zestawiające w porządku alfabetycznym lub innym nazwiska autorów, tytuły dzieł, nazwy geograficzne i inne, zawarte w książce, ułatwiające odnalezienie (przez podanie strony), wiadomości związanych z nazwą (nazwiskiem, miejscowością itp.) zamieszczoną w indeksie.

Objaśnienia. Bibliografie.

Ćwiczenia

Każdy czytelnik otrzymuje wybraną przez bibliotekarkę książkę, sporządza jej opis bibliograficzny (autor, tytuł, podtytuł, adres wydawniczy). Po zapoznaniu się ze spisem rzeczy, ewentualnie z przedmową i wstępem oraz po przejrzeniu książki, czytelnik wskazuje jej podstawową tematykę i przeznaczenie.

Na zakończenie czytelnicy odpowiadają na zadane przez bibliotekarkę pytania, tak sformułowane, aby czytelnik był zmuszony do skorzystania z indeksu.

ZAJĘCIE II

Klasyfikacja dziesiętna

Zapoznanie czytelników z budową i rolą klasyfikacji dziesiętnej. Wyjaśnienie, że dla ułatwienia grupowania, a tym samym i odnajdywania książek, podzielono zasób wiedzy ludzkiej na 10 działów głównych, oznaczonych cyframi. Te z kolei dzieli się na 10 poddziałów oznaczonych dwoma cyframi. Stosując dalsze podziały dojść możemy do cyfrowego oznaczenia nawet dosyć wąskich treści.

Ćwiczenia

Bibliotekarka kładzie na stole kartki z wypisanymi cyframi od 0 do 9 i ogólnymi nazwami tych działów. Rozdaje czytelnikom jednorodnie tematycznie książki. Zadaniem czytelników będzie przejrzenie książek, przede wszystkim ich spisu rzeczy, wstępów, przedmów i położenie książki na kartce symbolizującej odpowiedni dział. Ustne uzasadnienie wyboru danego działu wprowadzi pozostałych czytelników w zadanie kolegi. Ćwiczenie można powtórzyć parokrotnie.

ZAJĘCIE III

Wprowadzenie czytelników w zasady ustawienia książek na regałach.

Pokazanie karty katalogowej, jej elementów (porównanie z kartą tytułową książki), zwrócenie uwagi na rolę sygnatury.

Omówienie zasad budowy katalogu alfabetycznego.

Omówienie zasad budowy katalogu rzeczowego.

Ćwiczenia

Szukanie książek na półce według katalogu alfabetycznego (bibliotekarka podaje autora i tytuł książki).

Szukanie książek na półce według katalogu rzeczowego (bibliotekarka podaje temat książki).

ZAJĘCIE IV

Posługiwanie się encyklopediami, słownikami i informatorami. Bibliotekarka omawia zasady budowy najważniejszych wydawnictw tego typu.

Ćwiczenia

Poszukiwanie w wymienionych wydawnictwach odpowiedzi na pytania sformułowane przez bibliotekarkę.

Poszukiwanie materiałów na określony przez bibliotekarkę temat w czasopiśmie (wykorzystanie spisów rzeczy, indeksów, kartoteki zawartości czasopism, teczek wycinków).

ZAJĘCIE V

Ćwiczenia w samodzielnym poszukiwaniu materiałów na wybrany przez bibliotekarkę temat, czyli nabywanie wprawy, pod okiem bibliotekarki, w umiejętnościach potrzebnych do rozwiązania konkursu.

U w a g a ! Przy niewielkiej liczbie uczestników zajęć (kilka osób), niektóre zajęcia można skomasać, pamiętając jednak, aby nie przekroczyły 1 godziny.

Zadaniem czytelników rozwiązujących konkurs będzie dobranie do każdego tematu wymienionego w konkursie jak największej ilości materiałów. Poniżej podajemy przykładowo po jednej właściwej pozycji:

RUDNIAŃSKI Jarosław. *Jak się uczyć?* W-wa 1963 PZWS.

WASILEWSKA Władysława. *Wiedza o książce.* W-wa 1966 PZWS.

Mały Słownik Pisarzy Polskich. Część pierwsza. W-wa 1966 WP s. 74—76.

Słownik Wiedzy Obywatelskiej. W-wa 1970 PWN s. 428—430.

1972

**MIĘDZYNARODOWY
ROK KSIĄŻKI**

Konkurs młodych bibliofilów

W konkursie może wziąć udział każdy stały czytelnik biblioteki z klas VI--VIII. Wyobraź sobie, że zastępujesz panią bibliotekarkę. Postaraj się wybrać odpowiednie książki lub czasopisma potrzebne do opracowywania następujących tematów:

1. Jak się uczyć, aby osiągnąć dobre wyniki?
2. Jak powstaje książka?
3. Życie i twórczość Marii Konopnickiej.
4. Sejm i jego rola w PRL.
5. Ochrona przyrody w Polsce.
6. Od pierwszej lokomotywy do elektrowozu.
7. Życie i twórczość Chelmońskiego.
8. Polscy złoci medaliści w historii olimpiad.
9. Zdobywca bieguna południowego.
10. Miasta polskie związane z Mikołajem Kopernikiem.

Napisz, podając numer tematu, jakie książki i artykuły podałybyś czytelnikowi. Wymień: autora, tytuł, adres wydawniczy, sygnaturę i strony, na których znajdują się wiadomości dotyczące tematu. Notując artykuł z czasopisma zapisz jego nazwę, rok, numer, stronę. Ilość dobrze wybranych pozycji będzie brana pod uwagę w ocenie prac. Prace należy składać na ręce kierowniczkę biblioteki do dnia br., podpisując imieniem, nazwiskiem i klasą.

WODZICZKO Adam. *Na straży przyrody*. W-wa 1967 PZWS.

MACHALSKI Andrzej. *Od młota kamiennego do rakiety kosmicznej*. W-wa 1964 WNT s. 229—236, 239—241.

MORTKOWICZ-OLCZAKOWA Hanna. *Kolory*. W-wa 1965 N. Ks. s. 240—243.

SKRZYPEK Eugeniusz. *500 zagadek olimpijskich*. W-wa 1963 WP s. 222.

MILLER Jan. *Poczet wielkich podróżników*. W-wa 1967 N. Ks. s. 155—157.

GADOMSKI Jan. *Poczet wielkich astronomów*. W-wa 1965 N. Ks. s. 20—25.

CZEKAŃSKA Maria. *Na wielkim szlaku jezior*. W-wa 1963 PZWS s. 69—77.

KOWALEWSKI Mirosław. *Kominy nad Kujawami*. W-wa 1965 PZWS s. 19—23.
Wielka Encyklopedia Powszechna PWN. Hasło Kraków.

Odpowiedzi Redakcji

Kol. Alina P. — woj. rzeszowskie

Zapytuje Pani, kiedy można się zapisać na kurs korespondencyjny.

Państwowy Ośrodek Kształcenia Korespondencyjnego Bibliotekarzy w Warszawie rozpoczyna kolejny kurs dla bibliotekarzy bibliotek publicznych w styczniu 1973 roku. Zapisy na kurs przyjmowane będą od września 1972 roku. Podania w sprawie przyjęcia na kurs należy składać w Wojewódzkich Punktach Konsultacyjnych. W Pani przypadku — w Wojewódzkim Punkcie Konsultacyjnym w Rzeszowie, ul. Tkaczowa 13.

W jednym z najbliższych numerów „Poradnika” zamieścimy artykuł omawiający szczegółowo zasady rekrutacji oraz organizację studiów w POKKB.

Kol. Łucja N. — woj. wrocławskie

Zapytuje Pani, czy istnieją przepisy lub normy określające czas, jaki bibliotekarz gromadzki powinien poświęcić na pracę z punktami bibliotecznymi, a szczególnie ile godzin w tygodniu powinien przeznaczyć na ich odwiedzanie.

Wyjaśniamy, że nie ma ustalonej normy czasu na wyjazdy do punktów bibliotecznych. Natomiast w roku 1953 w piśmie Ministerstwa Kultury i Sztuki w sprawie rozkładu zajęć kierownika biblioteki gminnej¹ znajdują się wytyczne w tej sprawie, a mianowicie jest tam powiedziane: „Dni wyjazdów do punktów winny być ustalone z wyłączeniem soboty i dnia targowego [...] Wytyczną przy ustalaniu dni wyjazdów dla kierownika gminnej biblioteki publicznej jest co najmniej 8 dni w miesiącu dla pracownika etatowego, a 4 dni dla pracownika ryczałtowego”.

Od czasu wydania wytycznych wiele się zmieniło. Coraz większą uwagę przykładą się do opieki nad punktami bibliotecznymi, zwiększa się też liczbę wyjazdów do nich. Ponadto należy pamiętać, że wytyczne określają jedynie minimum wyjazdów, a ich właściwą częstotliwość ustalają bezpośrednie władze biblioteki. Jednak przy ustalaniu ilości czasu, jaki sprawom punktów bibliotecznych powinien poświęcać bibliotekarz gromadzki, należy zawsze brać pod uwagę następujące czynniki:

- wielkość księgozbioru biblioteki,
- liczbę czytelników korzystających bezpośrednio z biblioteki gromadzkiej,
- liczbę punktów i ich obsługę,

pamiętając zawsze o przestrzeganiu zasady: „wymiana książek dla punktów bibliotecznych jest jednym z najistotniejszych zadań gminnej (gromadzkiej) biblioteki publicznej i powinna odbywać się systematycznie i planowo”.

¹ Pismo Ministerstwa Kultury i Sztuki, Centralnego Zarządu Bibliotek z dnia 21 września 1953 r. (Nr B-VIII-1-8/53) (w sprawie rozkładu zajęć kierownika biblioteki gminnej). („powiel.”). Patrz. *Przepisy prawne dla bibliotek powszechnych*. Zebrał i oprac. Tadeusz ZARZEBSKI. S. 65.

BARBARA BIAŁKOWSKA

Wykaz
działów katalogu rzeczowego
w bibliotekach publicznych dla dzieci i młodzieży

PORADNIK BIBLIOTEKARZA 1972 NR 7/8

WSKAZÓWKI METODYCZNE

„Wykaz działów katalogu rzeczowego w bibliotekach publicznych dla dzieci i młodzieży” opracowany w Instytucie Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej został przez Ministerstwo Kultury i Sztuki pismem z dnia 12 VI 1972 r. zalecony jako obowiązujący i stanowi podstawę do klasyfikowania książek popularnonaukowych oraz tworzenia katalogu systematycznego w bibliotekach publicznych dla dzieci i młodzieży.

Winien on ułatwić bibliotekarzom sporządzanie prawidłowych katalogów rzeczowych opartych na obowiązującym w bibliotekach publicznych systemie klasyfikacji piśmiennictwa, tj. Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej (UKD). Dostosowany jest do charakteru literatury popularnonaukowej gromadzonej w bibliotekach dla dzieci i młodzieży oraz do możliwości percepcyjnych młodocianych czytelników, którzy z tych bibliotek korzystają. Jednocześnie ma stanowić podstawę układu książek popularnonaukowych na półkach.

Oparty jest w zasadzie na „Wykazie działów do katalogu rzeczowego i ustalenia księgozbioru popularnonaukowego w bibliotekach dla dzieci i młodzieży Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy” oraz w możliwie maksymalnym stopniu uzgodniony z „Wykazem działów katalogu rzeczowego dla małych bibliotek publicznych”, który obowiązuje w bibliotekach obsługujących dorosłych i dzieci.

W stosunku do schematu Biblioteki Publicznej m. st. Warszawy jest on bardziej zwięzły, mniej rozbudowany, przydatniejszy dla niewielkich księgozbiorów, a jednocześnie ukazuje możliwości rozbudowy, tj. tworzenia dalszych poddziałów w miarę wzrostu zasobności księgozbiorów popularnonaukowych dla dzieci i młodzieży. Biblioteki dysponujące większym i bardziej zróżnicowanym księgozbiorem mają możliwość od razu podzielić swoje zasoby bardziej szczegółowo. Nie stosują wtedy przewidzianych w „Wykazie” działów złożonych, lecz wyodrębniają poszczególne poddziały wchodzące w ich skład (np. zamiast działu 53/54 **Fizyka. Chemia** tworzą dwa działy odrębne 53 **Fizyka** i 54 **Chemia**). Ze względu jednak na przejrzystość układu księgozbiorów oraz na specyfikę literatury dla dzieci i młodzieży, która nie wszystkie dziedziny wiedzy posiada dostatecznie rozbudowaną, należy zatrzymać następujące działy złożone: 66/69 **Przemysły i Rzemiosła**, 791/794 **Rozrywki. Film. Teatr. Gry. Zabawy. Zagadki**, 796/799 **Sport. Wychowanie Fizyczne** oraz 93/99 **Historia**. Książki z tych dziedzin należy oznaczać podanym symbolem złożonym i szeregować alfabetycznie w obrębie działu wg nazwisk autorów.

Inny sposób postępowania trzeba przyjąć w pozostałych działach złożonych, dla których „Wykaz” niniejszy podaje symbole składających się na nie poddziałów. Książki kwalifikujące się do tych działów oznaczamy symbolem wyrażającym bardziej dokładnie jej treść (tzn. symbolem pojedynczym). Karty w katalogu rzeczowym układamy jednak alfabetycznie w obrębie całego działu oznaczonego symbolem złożonym, a gdy zwiększy się liczba książek w dziale, sporządzamy odpowiednie przekładki i rozdzielamy całość na podgrupy. Tak np. książki z działu **71/76 Urbanistyka. Sztuki Plastyczne** otrzymują w zależności od swej treści symbole: 71, 72, 73, 74, 75, 76, ale ich karty ustawione są razem w jednym ciągu alfabetycznym (wg nazwisk autorów) za przekładką **71/76 Urbanistyka. Sztuki Plastyczne**. Tak samo — książki na półce. Z chwilą gdy ten dział stanie się zbyt obszerny, wystarczy zrobić odpowiednie przekładki do wszystkich pięciu poddziałów, rozdzielić karty i książki wg zamieszczonych na nich symboli i już w obrębie każdej grupy uszeregować alfabetycznie, dopisując w miarę potrzeby w katalogu karty wtórne.

Ponadto ze względu na kierunki zainteresowań młodych czytelników może zaistnieć specjalne zapotrzebowanie na wydzielenie dodatkowo jakiejś określonej podgrupy z podanego działu głównego; np. z działu **62 Inżynieria. Technika** poza podanym wyodrębnieniem najzasobniejszych obecnie poddziałów **621.3 Elektrotechnika. Telekomunikacja** oraz **629.7 Technika Lotnicza i Astronautyczna**, może zaistnieć potrzeba wydzielenia poddziału **622 Górnictwo** czy **629.11 Technika Pojazdów Lądowych. Motoryzacja**. Możliwości takie sygnalizuje w podanym schemacie „Uwaga”, a decyzje w tym względzie pozostawia się bibliotekarzom. Pamiętać jednak należy, że raz podjęta decyzja musi być konsekwentnie realizowana, a wyodrębnienie bardziej szczegółowego poddziału w katalogu rzeczowym pociąga za sobą konieczność przestawienia książek na półkach. To z kolei wymaga zmiany sygnatur na bardziej szczegółowe i dokonania korekt w sygnaturach na kartach katalogowych zarówno w katalogu rzeczowym, jak i alfabetycznym. Ponadto wymagać będzie ewentualnych zmian w nazwie działu (w katalogu i na półce), z którego daną część wyodrębniono. Jeśli bowiem np. z posiadanego zasobu w dziale 56/58, w którym znajdują się w jednym ciągu alfabetycznym książki oznakowane symbolami: 56, 57, 58, zechcemy z czasem wydzielić grupę książek z dziedziny botaniki, to nie tylko zgrupujemy karty w katalogu w ciąg alfabetyczny za przekładką **58 Botanika** oraz wyodrębnimy książki na półce, ale równocześnie odłączając tę grupę z dotychczasowego działu złożonego musimy zmienić brzmienie nazwy dla pozostałej części tego działu: **56/57 Paleontologia. Nauki Biologiczne**, ponieważ po odjęciu grupy 58 zmienił się zakres treściowy działu.

W stosunku do „Wykazu działów katalogu rzeczowego dla małych bibliotek publicznych”, który stanowi podstawę do ustalania symboli klasyfikacyjnych podawanych na adnotowanych kartach katalogowych Biblioteki Narodowej (nad kreską poziomą), „Wykaz” niniejszy wykazuje też pewne konieczne różnice. Ze względu na specyfikę księgozbiorów dla dzieci pozostawiono w bibliotekach dla dzieci i młodzieży symbol **369.4 Harcerstwo** (dając jednak możliwość utworzenia — podobnie jak w małych bibliotekach — działu **329 Harcerstwo i inne organizacje dziecięce i młodzieżowe**). Ponadto dla wygody młodocianych czytelników uwzględniono możliwość wydzielenia z działu **943.8 Historia Polski** książek dotyczących II wojny światowej przez utworzenie poddziału $\frac{943.8}{\text{II wojna}}$ **Udział Polaków w II Wojnie Światowej** (sygnaturę $\frac{943.8}{\text{II wojna}}$ należy wówczas wypisać na grzbietach książek). Jest to nieco inne rozwiązanie niż w wykazie dla małych bibliotek publicznych i należy o tym pamiętać przy korzystaniu z kart adnoto-

wanych BN. Również w niektórych działach (zwłaszcza w 0 i 3) ze względu na specyfikę literatury dla dzieci nieco odmiennie pogrupowano poddziały wydobywając tylko te grupy, które występują w księgozbiorach dla dzieci i młodzieży.

Jak wynika z powyższego, bibliotekarze opracowujący książki dla bibliotek dziecięcych będą często mieli na kartach adnotowanych symbole szersze, bardziej szczegółowe, które trzeba będzie odpowiednio do niniejszego schematu dopasować. Tak np. z podanego na kartach adnotowanych (nad kreską) symbolu 007 (Cybernetyka) trzeba w bibliotekach dla dzieci przyjąć tylko 00. Natomiast w dziale złożonym 66 69 **Przemysły i Rzemiosła. Budownictwo** karty adnotowane podawać będą symbole składowe tego działu, a biblioteki dla dzieci i młodzieży będą musiały klasyfikować te książki symbolem działu złożonego, ogólniejszego. Niekiedy jednak wydzielając jakąś bardziej szczegółową podgrupę ze względu na zainteresowania czytelników lub wymogi wychowawczo-programowe, trzeba będzie wprowadzić samodzielnie potrzebny symbol (np. przy wyodrębnianiu poddziału 656 **Organizacja Transportu i Poczty. Ruch Drogowy**). W związku z powyższym symbole klasyfikacyjne umieszczane na kartach adnotowanych Biblioteki Narodowej należy stosować z uwagą, nie mechanicznie i w miarę potrzeby odpowiednio je zmieniać.

W Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiątej poza symbolami głównymi stosuje się też pomocnicze poddziały wspólne języka, formy, miejsca, czasu itp. W klasyfikacji księgozbiorów w bibliotekach dla dzieci i młodzieży stosujemy w zasadzie tylko poddział wspólny formy (03) oznaczający słownik i encyklopedię. Symbol ten dopisany do symbolu głównego określającego temat książki informuje, że omawiana w danej książce dziedzina wiedzy przedstawiona jest w formie encyklopedycznej. Tak np. książka „Rośliny użytkowe” otrzyma symbol 58(03). Wprowadzenie poddziału wspólnego (03) pozwoli na wyodrębnienie oznaczonych nim książek w ramach poszczególnych działów. Poddział ten oczywiście opuszczamy podając symbol encyklopedii ogólnej.

I wreszcie ostatnie uwagi metodyczne dotyczące już samej budowy katalogu rzeczowego. Przede wszystkim wymaga wyjaśnienia sprawa stosowania przydziału wielokrotnego. Wprowadzamy go w przypadkach, gdy jest koniecznie potrzebny, tzn. gdy chcemy uwypuklić istotne dla czytelnika elementy treści książki oraz gdy różnorodnej tematyki nie możemy wyrazić jednym symbolem ogólniejszym. W takich sytuacjach klasyfikujemy książkę dwoma (lub więcej) symbolami łącząc je przy pomocy dwukropka, a następnie sporządzamy tyle kart, ile było symboli w przydziale wielokrotnym, i umieszczamy je w odpowiednich działach katalogu. Na wszystkich kartach w górnym prawym rogu podajemy symbol wskazujący miejsce książki na półce (sygnaturę). Na ogół jest to pierwszy z symboli przydziału wielokrotnego. Np. książka Kurkiewicza „Pożyteczne przemiany” omawiająca zastosowanie praw fizyki dotyczących przemiany energii w technice, szczególnie w budowie maszyn otrzyma symbol 62 :53, musimy więc sporządzić dwie karty do katalogu rzeczowego. Na pierwszej karcie podkreślamy pierwszą część symbolu i wstawiamy ją do działu 62, na drugiej karcie podkreślamy drugą część symbolu i kartę wstawiamy do działu 53. Na wszystkich kartach a także na karcie w katalogu alfabetycznym podajemy jako sygnaturę symbol 62. Potrzeba przydziału wielokrotnego uwidacznia się szczególnie w dziale biografii. Przyjmuje się bowiem, że symbol rzeczowy podaje się na pierwszym miejscu (taką metodę przyjęto w klasyfikacji centralnej, a więc w „Przewodniku Bibliograficznym” i na drukowanych adnotowanych kartach katalogowych Biblioteki Narodowej), a na drugim miejscu symbol 92 lub 92 A/Z. W katalogu rzeczowym karty dotyczące danej biografii znajdują się w danym dziale rzeczowym i w dziale 92 (w układzie alfabetycznym wg nazwisk autorów publikacji) lub w dziale 92 A/Z (uszeregowane wg nazwisk

osób opisywanych). Biblioteka może wg uznania ustawić te pozycje na półce albo zgodnie z podaną wyżej zasadą, tzn. w poszczególnych działach wiedzy, albo odstąpić od tego i umieścić je w działach 92 i 92 A/Z. W drugim przypadku symbolem sygnatury będzie 92 lub 92 z nawskiskiem osoby opisywanej.

Aby katalog rzeczowy pełnił funkcję katalogu topograficznego i był równocześnie przydatny do okresowych kontroli księgozbioru (skontrum), najlepiej karty wtórne oznaczać kolorowym paskiem. Odsyłacze podane w poszczególnych działach powinny być umieszczone na kartach rozdzielczych tych działów. Stanowią one dodatkową informację dla bibliotekarza i czytelnika ułatwiającą korzystanie z katalogu.

Schemat niniejszy odnosi się do katalogu rzeczowego bibliotek dla dzieci i młodzieży, a więc do księgozbioru udostępnianego młodemu czytelnikowi. Dlatego księgozbiór fachowy bibliotekarza zawierający publikacje nie tylko z dziedziny bibliotekarstwa, ale też z zakresu pedagogiki, filozofii, itp. przeznaczone dla dorosłych, winien być ujęty oddzielnie.

*

Jak już było powiedziane na wstępie, katalog rzeczowy obejmuje tylko literaturę popularnonaukową. Literaturę piękną w bibliotekach dla dzieci i młodzieży klasyfikuje się w oparciu o inny system. Nie używa się symbolu 82—93, lecz klasyfikuje się książki znakiem działu lub poziomu w zależności od przyjętego układu. W układzie poziomowym oznaczamy stopień trudności danej pozycji (**Poziom I** — książeczki dla dzieci w wieku 6—8 lat, **Poziom II** — książeczki dla dzieci w wieku 9—10 lat, **Poziom III** — książki dla dzieci w wieku 11—14 lat, **Poziom IV** — książki dla młodzieży 14—15-letniej oraz dostępne im utwory z literatury dla dorosłych). W układzie działowym za podstawę podziału przyjmuje się przede wszystkim zawartość treściową pozycji (**N** — książeczki z wierszykami dla najmłodszych, **B** — baśnie i legendy, **Op** — łatwe opowiadania dla młodszych dzieci, **P** — powieści i opowiadania obyczajowe, **Prz** — powieści i opowiadania przygodowe, **H** — powieści i opowiadania historyczne, **Z** — powieści i opowiadania przyrodnicze, **F** — powieści i opowiadania fantastyczno-naukowe, **PD** — poezja, dramat). W dużych księgozbiorach można podawać w sygnaturze oba znaki (działu i poziomu) i stosować układ książek poziomowo-działowy lub działowo-poziomowy. Można również stosując układ książek działowy lub poziomowy traktować drugi znak jako dodatkową informację o książce.

WYKAZ DZIAŁÓW KATALOGU RZECZOWEGO

0 DZIAŁ OGÓLNY

00 OGÓLNE PODSTAWY WIEDZY I KULTURY. DZIEJE PISMA I KSIĄŻKI. CYBERNETYKA

Nauka i wiedza w ogólności. Organizacja i technika pracy umysłowej. Dokumentacja i informacja naukowa. Książka w ogólności, jej historia. Pismo, jego formy (m. in. szyfry, kody) i historia. Materiały i narzędzia pisarskie. Cybernetyka. Cywilizacja. Kultura. Postęp.

01/02 BIBLIOGRAFIA. BIBLIOTEKARSTWO. CZYTELNICTWO

01 BIBLIOGRAFIA: Teoria, metody, technika. Spisy bibliograficzne, poradniki bibliograficzne podające lekturę z określonych dziedzin wiedzy lub na określony temat. Katalogi.

U w a g a : Bibliografie dotyczące określonej dziedziny zagadnień otrzymują — jako drugi — symbol danego działu wiedzy.

02 BIBLIOTEKARSTWO: Zadania, znaczenie i rozwój bibliotek. Organizacja bibliotek. Technika i metody pracy bibliotecznej. Biblioteki różnych rodzajów. Czytelnictwo: psychologia, metodyka. Informacje i poradnictwo w dziedzinie doboru lektury. Czytelnictwo dzieci i młodzieży.

03 ENCYKLOPEDIA I SŁOWNIKI ENCYKLOPEDYCZNE — OGÓLNE

Encyklopedie i słowniki encyklopedyczne zawierające wiadomości ze wszystkich lub kilku dziedzin wiedzy.

U w a g a : Encyklopedie i słowniki poświęcone jednej dziedzinie wiedzy otrzymują symbol tej dziedziny z dodatkiem symbolu wspólnego formy (03). Słowniki językowe otrzymują symbol językoznawstwa czyli 80.

05 CZASOPISMA. INFORMATORY. KALENDARZE

Oprawne roczniki czasopism. Informatory ogólne. Kalendarze ogólne, tzn. takie, w których zamieszczone są artykuły i informacje na różne tematy (np. Kalendarz Robotniczy).

Historia filozofii. Problemy, kierunki i teorie filozoficzne z zakresu teorii bytu, teorii poznania, logiki i estetyki ze szczególnym uwzględnieniem filozofii marksistowskiej. — Psychologia — zagadnienia w ujęciu teoretycznym oraz poradniki wskazujące sposób postępowania zgodny z zasadami tej nauki. — Etyka, moralność — zagadnienia teoretyczne oraz publikacje omawiające i propagujące określone normy postępowania w życiu osobistym, społecznym i rodzinnym.

U w a g a: Można wyodrębnić poddziały 159.9 Psychologia; 17 Etyka. Moralność.

2

RELIGIOZNAWSTWO

Ogólne zagadnienia religioznawcze. Religia a nauka. Deizm. Ateizm. Religia chrześcijańska. Religie i kultury niechrześcijańskie (m. in. buddyzm, judaizm, mahometanizm). Mitologie greckie, rzymskie i inne.

3

NAUKI SPOŁECZNE

30

OGÓLNE ZAGADNIENIA SPOŁECZNE. SOCJOLOGIA. SOCJOGRAFIA

Socjologia — zagadnienia, dziedziny i systemy socjologiczne. Opisy społeczeństw oraz zjawisk społecznych zachodzących w Polsce i w innych krajach. — Zagadnienia społeczne w ogóle — publikacje o charakterze reportażowym i publicystycznym, które omawiają różne zjawiska i zagadnienia społeczne występujące w Polsce Ludowej i w innych krajach (często w powiązaniu z faktami politycznymi i gospodarczymi). — Socjografia — opisy krajów, państw i społeczeństw przedstawiające ich sytuację społeczną (polityczną, ekonomiczną i kulturalną).

Podróże i opisy krajów z różnych punktów widzenia zob. dział 91.

Podróże po Polsce i opisy regionów i miejscowości z różnych punktów widzenia — zob. dział 914.38.

31/36

STATYSTYKA. POLITYKA. EKONOMIA. PRAWO. WŁADZE. OPIEKA SPOŁECZNA

31 STATYSTYKA: pojęcia statystyczne, metody i technika badań statystycznych. Dane statystyczne dotyczące Polski i innych krajów.

32 POLITYKA: Formy organizacji politycznej i nauka o państwie. Polityka wewnętrzna poszczególnych państw. Międzynarod-

dowe stosunki polityczne. Polityka zagraniczna prowadzona przez poszczególne państwa. Partie i stronnictwa polityczne. Społeczno-polityczne organizacje masowe i młodzieżowe.

33 EKONOMIA polityczna, sytuacja gospodarcza. Planowanie gospodarcze. Praca. Związki Zawodowe.

34 PRAWO: Różne rodzaje i formy prawa. Prawo państwowe (m. in. konstytucje), ustroj państwowy, władze, ich uprawnienia. Prawo karne, cywilne i in. Sądownictwo.

35 ADMINISTRACJA PUBLICZNA: Działalność władz i urzędów centralnych i terenowych. Rady Narodowe.

36 OPIEKA I POMOC SPOŁECZNA: Instytucje opieki społecznej (m. in. zakłady opieki: szpitale, ambulatoria, sanatoria, domy starców, domy dziecka, żłobki, kolonie). Stowarzyszenia humanitarne (m.in. PCK). Ubezpieczenia.

355

WOJSKOWOŚĆ. OBRONA NARODOWA. SIŁY ZBROJNE

Organizacja sił zbrojnych. Organizacja obrony kraju. Taktyka i strategia wojskowa.

Historia wojen — zob. działy: 93/99 i 943.8.

369.4

HARCERSTWO I INNE ORGANIZACJE DZIECIĘCE

Organizacja i działalność Związku Harcerstwa Polskiego (ZHP). system pracy drużyn itp.

U w a g a : Zamiast tego działu można utworzyć dział 329.78. Harcerstwo i inne organizacje dziecięce i młodzieżowe.

37

OŚWIATA. WYCHOWANIE. SZKOLNICTWO WYBÓR ZAWODU. WYKORZYSTYWANIE WOLNEGO CZASU

Systemy i formy wychowania. Wychowanie przedszkolne. Organizacja szkoły. Szkolnictwo podstawowe, średnie, wyższe. Wybór zawodu, szkolnictwo zawodowe. Kształcenie pozaszkolne, zaoczne, kursy. Praca kulturalno-oświatowa. Wykorzystanie wolnego czasu. Kolekcjonerstwo. Hobby.

Organizacja i technika pracy umysłowej — zob. też dział 00.

Majsterkowanie — zob. też dział 689.

38

HANDEL. METROLOGIA

Zagadnienia ogólne handlu, handel wewnętrzny, zagraniczny, międzynarodowy — z punktu widzenia ekonomicznego. — Metrologia — wagi i miary, system metryczny i inne. Normalizacja.

U w a g a : Można tego działu nie wyodrębniać, lecz połączyć go z działem 31/36. Otrzymamy wtedy symbol działu 31/36 + 38.

39

ETNOGRAFIA. ZWYCZAJE I OBYCZAJE. FOLKLOR

Ubiory. Moda. Stroje ludowe. Obyczaje życia prywatnego i rodzinnego, publicznego i społecznego. Zwyczaje towarzyskie, prze-

pisy zachowania się. Społeczne stanowisko kobiety. Życie i obyczaje ludów pierwotnych. Tradycje ludowe i twórczość ludowa (literacka): wierzenia i zwyczaje, pieśni i przyspiewki ludowe, obrzędy.

5 MATEMATYKA. NAUKI PRZYRODNICZE

50 ZAGADNIENIA OGÓLNE NAUK MATEMATYCZNO-PRZYRODNICZYCH. OCHRONA PRZYRODY

Ogólne zagadnienia nauk matematyczno-przyrodniczych i nauk przyrodniczych. Przyroda w ogólności. Ochrona przyrody i form życia w warunkach naturalnych. Parki narodowe i rezerwaty

U w a g a : Można wydzielić poddział 502.7. Ochrona przyrody Rezerwaty.

51 MATEMATYKA

Arytmetyka. Algebra. Geometria (m.in. trygonometria). Analiza matematyczna (rachunek różniczkowy i całkowity). Metody numeryczne. Pomoce obliczeniowe. Rachunek prawdopodobieństwa. Gry i rozrywki matematyczne.

52 ASTRONOMIA. GEODEZJA

Mechanika nieba: Układ słoneczny, układy gwiazdne, planety, Ziemia jako ciało niebieskie, jej ruch itp. Astrofizyka — budowa gwiazd, słońce jako gwiazda. Budowa wszechświata. Astronomia praktyczna (m.in. obserwatoria, instrumenty, przyrządy). — Geodezja, pomiary ziemi. — Chronologia. Powstanie i reformy kalendarza. Określenie i pomiar czasu.

53/54 FIZYKA. CHEMIA

53 FIZYKA: Mechanika, akustyka. Ciepło. Elektryczność, magnetyzm i elektromagnetyzm. Optyka. Fizyczna budowa materii (mechanika kwantowa, budowa atomów, cząstki elementarne). Teoria względności.

54 CHEMIA: Związki chemiczne (wiązania chemiczne, wartościowość, reakcje chemiczne). Chemia analityczna. Chemia nieorganiczna i organiczna. Mineralogia. Krystalografia.

55 GEOLOGIA I NAUKI POKREWNE

Geofizyka. Geochemia. Geobiologia. Geologia ogólna — kształt, budowa i pochodzenie Ziemi. Ukształtowanie powierzchni ziemi, Meteorologia. Klimatologia. Petrografia — skały, badania skał. Złoża minerałów, rud i skał użytecznych. Poszukiwania geologiczne. Hydrologia.

56 PALEONTOLOGIA kolejnych pokładów geologicznych. Metody badań skamieniałości. Paleobotanika. Paleozoologia.

57 NAUKI BIOLOGICZNE: Antropologia (m.in. pochodzenie człowieka, rasy ludzkie). Biologia ogólna: dziedziczność, zmienność i powstawanie życia i gatunków. Morfologia i fizjologia ogólna. Nauka o komórce. Symbioza, pasożytnictwo. Mikrobiologia. Bakteriologia. Ogólne właściwości życia. Biochemia. Witaminy. Ekologia — stosunek organizmów do środowiska.

58 BOTANIKA: Fizjologia, morfologia i rozwój roślin. Roślina a środowisko. Rozmieszczenie geograficzne roślin. Rośliny w podziale na typy, podtypy i klasy. Przewodniki do oznaczania roślin.

Uprawa roślin — zob. dział 63.

59 ZOOLOGIA

Zoologia ogólna — fizjologia, morfologia, rozwój zwierząt, psychologia zwierząt. Opisy zwierząt w podziale na typy, gromady, rzędy, rodziny itd.

Hodowla zwierząt — zob. dział 63.

Anatomia i fizjologia człowieka — zob. dział 61.

6 NAUKI STOSOWANE: MEDYCYNA. TECHNIKA. ROLNICTWO

60 ZAGADNIENIA OGÓLNE NAUK STOSOWANYCH. WYNAŁAZKI

Wynalazczość w ujęciu ogólnym, historia wynalazków.

Wynalazki z określonych dziedzin wiedzy — zob. odpowiednie działy.

61 MEDYCYNA

Anatomia i fizjologia ciała ludzkiego. Higiena ogólna i osobista. Zdrowie publiczne — organizacja służby zdrowia, nadzór, kontrola sanitarna, zapobieganie epidemiom. Bezpieczeństwo i higiena pracy, ochrona przeciwpożarowa, ratownictwo i pomoc w nagłych wypadkach. Farmacja. Choroby ludzi i ich leczenie. Weterynaria — choroby i leczenie zwierząt domowych.

Pielęgnowanie ciała; kosmetyka — zob. dział 64.

62 INŻYNIERIA. TECHNIKA W OGÓLNOŚCI

Technika w ogólności, jej historia, rozwój i perspektywy. Badania materiałów, ich własności techniczne. Budowa maszyn. Technika jądrowa. Gospodarka energetyczna. — Górnictwo — teoria i historia. Górnictwo węgla, rud metali, skał wapiennych, kamieni, soli, siarki itp. Urządzenia i eksploatacja kopalń. — Inżynieria lądowa, wodna i sanitarna. — Technika pojazdów lądowych.

wych. Motoryzacja — budowa pojazdów, technika eksploatacji, konserwacja, zastosowanie. — Budownictwo okrętowe — okręty, statki, łodzie, żagłówki, kajaki, motorówki, ślizgacze. Stocznie, doki. Podnoszenie okrętów zatopionych. Ratownictwo okrętowe.

U w a g a : Można wydzielić książki dotyczące górnictwa, samochodów i okrętów, tworząc poddziały: 622 Górnictwo; 629.11 Technika pojazdów lądowych. Motoryzacja; 629.12 Budownictwo okrętowe.

621.3

ELEKTROTECHNIKA. TELEKOMUNIKACJA

Elektroenergetyka. Wytwarzanie, przesyłanie i rozdział energii elektrycznej, elektrownie, maszyny elektryczne, grzejnictwo elektryczne. Technika fal, drgań i impulsów elektrycznych. Elektronika. Telekomunikacja — telegrafia, telefonia, radiokomunikacja. Telewizja, sygnalizacja, zdalne sterowanie i pomiary zdalne.

629.7

TECHNIKA LOTNICZA I ASTRONAUTYCZNA

Budowa statków powietrznych. Lotnictwo — technika lotu, pierwsze próby lotów, pierwsze balony powietrzne, sterowce, latawce, szybowce, samoloty, helikoptery. Urządzenia do sterowania i lądowania, lotniska, hangary itp. Astronautyka — statki kosmiczne, rakiety kosmiczne, stacje kosmiczne, sztuczne satelity itp.

63

ROLNICTWO. LEŚNICTWO. HODOWLA

Ogólne zagadnienia rolnictwa — prowadzenie gospodarstwa rolnego. Maszyny i narzędzia rolnicze. Mechanizacja rolnictwa. Gleboznawstwo. Prace rolnicze. Inżynieria rolna (m.in. melioracje). Nawożenie i uprawa roślin. Leśnictwo. Sadownictwo. Ogrodnictwo. Warzywnictwo. Kwaciarstwo. Zootechnika. Hodowla zwierząt. Łowiectwo. Rybactwo, rybołówstwo i hodowla ryb.

64

GOSPODARSTWO DOMOWE

Ogólne zagadnienia prowadzenia gospodarstwa domowego i zakładów zbiorowego żywienia. Hotelarstwo. Przyrządzanie posiłków — gotowanie, pieczenie itp. Mieszkanie — jego urządzenie i konserwacja. Odzież — szycie, naprawa, roboty na drutach itp. ręczne robotki. Kosmetyka. Pranie, porządki domowe. Przyjmowanie gości.

65

KIEROWNICTWO. ORGANIZACJA BIUR I PRZEDSIĘBIORSTW PRZEMYSŁOWYCH I HANDLOWYCH, TRANSPORTU I ŁĄCZNOŚCI. POLIGRAFIA

Kierownictwo — teoria, metodyka, systemy, organizacja. — Praca biurowa. — Przemysł poligraficzny — historia drukarstwa, formy i technologia druku. Działalność wydawnicza. Księgarstwo. — Organizacja transportu i poczty. Ruch drogowy, przepisy ruchu drogowego. — Rachunkowość, księgowość. Organizacja przedsiębiorstw przemysłowych i handlowych.

U w a g a : Można wydzielić książki dotyczące drukarstwa oraz poczty i ruchu drogowego, tworząc poddziały: 655 Przemysł poligraficzny; 656 Organizacja transportu i poczty. Ruch drogowy.

66/69

PRZEMYSŁY I RZEMIOSŁA. BUDOWNICTWO

Przemysł chemiczny, fermentacyjny, spożywczy, szklarski, ceramiczny, farbiarski i lakierniczy, mydlarski i kosmetyczny, metalurgiczny i hutnictwo, wyroby z metali, jubilerstwo. Przemysł drzewny, skórzany, celulozowo-papierniczy, włókienniczy, przemysł kauczukowy i tworzyw sztucznych. Mechanika precyzyjna, przemysł przyrządów pomiarowych i precyzyjnych, kuźnictwo, ślusarstwo, rusznikarstwo, wyrób przyrządów oświetleniowych, pieców i grzejników. Meblarstwo, tapicerstwo, siodlarstwo, rymarstwo, introligatorstwo, przemysł odzieżowy, szczołkarstwo, tokarstwo artystyczne, wyrób zabawek i galanterii. — Budownictwo — materiały i elementy budowlane, roboty murarskie, ciesielskie i stolarskie, wyposażenie i instalacje w budynkach. Ogrzewanie, wentylacja i klimatyzacja. Ochrona budynków. Urządzenia zabezpieczające.

689

MAJSTERKOWANIE

Techniczne i ręczne prace amatorskie. Sporządzanie różnego rodzaju sprzętów, przedmiotów, zabawek itp. do własnego użytku. Modelarstwo.

7

SZTUKA. ROZRYWKI. SPORT

Zagadnienia ogólne sztuki i rzemiosła artystycznego. Historia i teoria sztuki. Estetyka. Style w sztuce. — Sztuka radiowa i telewizyjna — wychowawcza rola radia i telewizji, programy radiowe i telewizyjne, przygotowanie audycji oraz ich recepcja.

U w a g a : Można wydzielić książki dotyczące sztuki radiowej i telewizyjnej tworząc poddział 7.09 Radio i telewizja.

71/76

URBANISTYKA. SZTUKI PLASTYCZNE

71 PLANOWANIE PRZESTRZENNE: Urbanistyka, kształtowanie krajobrazu (terenów zabudowanych, parków i ogrodów). Ochrona krajobrazu. Ochrona i konserwacja zabytków.

72 ARCHITEKTURA: Historia i teoria architektury. Style architektoniczne. Budynki i budowle o różnym przeznaczeniu. Zdobnictwo architektoniczne.

73 RZEŻBA I SZTUKI POKREWNE: Historia i teoria rzeźby i sztuk pokrewnych. Medalierstwo. Numizmatyka. Ceramika artystyczna. Metaloplastyka.

74 RYSUNEK. RZEMIOSŁO ARTYSTYCZNE: Historia i teoria rysunku. Różne rodzaje rysunków (m. in. rysunek techniczny — kreślarnictwo). — Rzemiosło artystyczne — artystyczne roboty ręczne (także ludowe) z drzewa, papieru, słomy itp., tkactwo, koronkarstwo, hafty, plecionkarstwo i in.

75 **MALARSTWO:** Historia, teoria i technika malarska. Style w malarstwie. Różne rodzaje malarstwa. Artyści malarze.

76 **GRAFIKA:** Historia, teoria i technika sztuki graficznej. Drzeworyty, miedzioryty itp. Litografia. Grafika użytkowa (plakaty i in.).

77 FOTOGRAFIA

Teoria zjawisk fotograficznych. Aparaty i materiały fotograficzne. Procesy fotograficzne. Różne techniki fotograficzne (m.in. fotografia barwna). Specjalne zastosowanie techniki fotograficznej (m.in. fotokopie, mikrofilmy, telefotografia).

78 MUZYKA

Wiadomości ogólne o muzyce, historia i teoria muzyki. Rodzaje muzyki: muzyka symfoniczna, instrumentalna, teatralna, operowa, wokalna, chóralna, taneczna, rozrywkowa, pieśni i piosenki. Muzycy i kompozytorzy.

791/794 ROZRYWKI. FILM. TEATR. GRY I ZABAWY TOWARZYSKIE

Zabawy publiczne i widowiska. Cyrk. Film — historia sztuki filmowej, produkcja filmów, wyświetlanie. Teatr zawodowy — historia teatru, sztuka teatralna, reżyser, aktor. Przedstawienia teatralne, dramatyczne, muzyczne, kabaretowe, baletowe. Teatr lalek. Teatr amatorski — prace teoretyczne i metodyczne, materiały repertuarowe. — Gry i zabawy towarzyskie. Zagadki. Łamigłówki. Gry stołowe: domino, szachy, warcaby, pasjanse, tenis stołowy.

U w a g a : Można wydzielić poddziały: 793.1 Teatr amatorski. 793.7 Gry umysłowe. Zagadki.

796/799 SPORT. WYCHOWANIE FIZYCZNE

Zawody sportowe, olimpiady. Gry sportowe. Gry ruchowe i zręcznościowe. Gry w piłkę. Gimnastyka. Lekkoatletyka. Turystyka. Alpinistyka, taternictwo, ratownictwo górskie. Kolarstwo. Sport samochodowy i motocyklowy. Sport zapasniczy i obronny (m.in. boks, dżudo, szermierka). Sporty zimowe. Sporty wodne i powietrzne. Sport jeździecki. Wędkarstwo, myśliwstwo, strzelectwo sportowe.

8 JĘZYKOZNAWSTWO. LITERATURA PIĘKNA

80 JĘZYKOZNAWSTWO

Zagadnienia ogólne językoznawstwa, pochodzenie i rozwój języka, poprawność językowa, rodzaje języków. Ortografia, fonetyka, leksykologia. Słowniki ortograficzne, wyrazów obcych itp. Słowniki językowe wielojęzyczne. Gramatyka.

Historia i teoria literatury. Prace krytyczne o twórczości pisarzy oraz o poszczególnych dziełach literackich. Szkice na tematy literackie.

U w a g a : W bibliotekach dziecięco-młodzieżowych obsługujących młodzież szkół średnich można wyodrębnić poddział: 82 A/Z Prace krytyczne o twórczości pisarzy oraz o poszczególnych dziełach (w układzie alfabetycznym wg nazwisk pisarzy) ¹.

U w a g a : W bibliotekach dla dzieci i młodzieży utwory literatury pięknej klasyfikuje się tylko przy pomocy oznaczenia poziomu określającego stopień trudności, ewentualnie znakiem działu charakteryzującym treść książki (zależnie od przyjętego systemu), z pominięciem symbolu literatury pięknej dla dzieci i młodzieży 82—93.

9 GEOGRAFIA. BIOGRAFIE. HISTORIA

91 GEOGRAFIA. OPISY KRAJÓW. PODRÓŻE

Zagadnienia ogólne geografii i krajoznawstwa. Historia geografii i odkryć geograficznych. Geografia fizyczna, geografia gospodarcza. Geografia całego świata, poszczególnych kontynentów i krajów (z wyjątkiem książek z geografii i krajoznawstwa Polski). Informatory geograficzne i krajoznawcze. Relacje z podróży do poszczególnych krajów i dalekich podróży po różnych krajach, morzach i oceanach oraz wypraw alpinistycznych.

U w a g a : W przypadku bardziej rozbudowanych księgozbiorów należałoby oddzielić zagadnienia ogólne od geografii poszczególnych krajów. Wówczas wydzielamy geografie poszczególnych kontynentów (wraz z geografiami krajów i relacjami z podróży) tworząc poddziały: 914 Europa, 915 Azja; 916 Afryka; 917 Ameryka Północna i Środkowa; 918 Ameryka Południowa; 919 Indonezja, Oceania, Australia, kraje polarne.

Zob. też dział 30 Ogólne zagadnienia społeczne. Socjologia. Socjografia.

912 MAPY. ATLASY. GLOBUSY

914.38 GEOGRAFIA POLSKI. OPISY REGIONÓW I MIEJSCOWOŚCI. KRAJOZNAWSTWO

Historia geografii polskiej. Geografia fizyczna i gospodarcza, monografie regionalne, przewodniki, opisy krajoznawcze Polski i jej regionów (uwzględniające historię regionu, geografie, gospodarkę, bogactwa naturalne, kulturę, zabytki, folklor). Opisy podróży po Polsce, wycieczek górskich i wypraw jaskiniowych.

Zob. też dział 30 Ogólne zagadnienia społeczne. Socjologia. Socjografia.

¹ Dla prac historycznych i krytycznych o twórczości poszczególnych pisarzy przyjęty jest w zasadzie symbol 82(091) A/Z. W niniejszym wykazie symbol ten został uproszczony.

Zbiory życiorysów sławnych ludzi (publikacje zawierające więcej niż 3 biografie).

U w a g a : Publikacje omawiające życie i działalność osób związanych z określoną dziedziną wiedzy otrzymują jako pierwszy symbol danej dziedziny, a jako drugi symbol 92 (np. Poczet wielkich chemików otrzyma symbol 54 : 92).

92 A/Z BIOGRAFIE INDYWIDUALNE. PAMIĘTNIKI

Życiorysy lub fragmenty życiorysów poszczególnych osób. Autobiografie. Pamiętniki.

U w a g a : Uszeregowanie poczyci w jednym ciągu alfabetycznym wg nazwisk osób opisywanych i autorów pamiętników.

93/99 HISTORIA

Historia jako nauka. Metodyka badań historycznych. Archiwistyka. Archeologia. Historia kultury. Prehistoria. Historia świata starożytnego. Historia powszechna, średniowieczna i nowożytna. Historia państw Europy i innych kontynentów do II wojny światowej włącznie.

943.8 HISTORIA POLSKI

Prehistoria oraz historia Polski polityczna, społeczna, gospodarcza od początków państwa do II wojny światowej włącznie. Historia kultury. Historia polskich ruchów rewolucyjnych.

U w a g a : W bibliotekach dla dzieci i młodzieży można wydzielić

943.8

książki dotyczące II wojny światowej stosując przekładkę: _____

II wojna

UDZIAŁ POLAKÓW W II WOJNIE ŚWIATOWEJ.

INDEKS PRZEDMIOTOWY

- Administracja publiczna 35
- Afryka
geografia 91 lub 916
historia 93/99
mapy 912
opisy krajów z różnych punktów widzenia 91 lub 916
podróże 91 lub 916
przewodniki krajoznawcze 91 lub 916
zagadnienia społeczne 30
- Akustyka 53
- Algebra 51
- Alpinistyka 796/799
- Ameryka Południowa
geografia 91 lub 918
historia 93/99
mapy 912
opisy krajów z różnych punktów widzenia 91 lub 918
podróże 91 lub 918
przewodniki krajoznawcze 91 lub 918
zagadnienia społeczne 30
- Ameryka Północna
geografia 91 lub 917
historia 93/99
mapy 912
opisy krajów z różnych punktów widzenia 91 lub 917
podróże 91 lub 917
przewodniki krajoznawcze 91 lub 917
zagadnienia społeczne 30
- Ameryka Środkowa
geografia 91 lub 917
historia 93/99
mapy 912
opisy krajów z różnych punktów widzenia 91 lub 917
podróże 91 lub 917
- Ameryka Środkowa cd.
przewodniki krajoznawcze 91 lub 917
zagadnienia społeczne 30
- Analiza matematyczna 51
- Anatomia człowieka 61
- Anatomia zwierząt 59
- Antarktyda
geografia 91 lub 919
podróże 91 lub 919
- Antropologia 57
- Archeologia 93/99
- Architektura 72
- Archiwistyka 93/99
- Arktyka
geografia 91 lub 919
podróże 91 lub 919
- Artyści — zob. poszczególne dziedziny sztuki
- Arytmetyka 51
- Astrofizyka 52
- Astronautyka 629.7
- Astronomia 52
- Atlasy 912
- Atomowa budowa 53
- Australia
geografia 91 lub 919
historia 93/99
mapy 912
opisy z różnych punktów widzenia 91 lub 919
podróże 91 lub 919
przewodniki krajoznawcze 91 lub 919
zagadnienia społeczne 30
- Autobiografie 92 A/Z
- Azja
geografia 91 lub 915
historia 93/99
mapy 912

Azja cd.
opisy krajów z różnych punktów wi-
dzenia 91 lub 915
podróże 91 lub 915
przewodniki krajoznawcze 91 lub 915
zagadnienia społeczne 30

Bakteriologia 57
Balet 791/794
Balony powietrzne 629.7
Bezpieczeństwo i higiena pracy 61
BHP 61
Bibliografia — teoria, metody, techni-
ka 01
Bibliograficzne — spisy, poradniki 01
Bibliotekarstwo 02
Biblioteki 02
Biochemia 57
Biografie indywidualne 92 A/Z
Biografie zbiorowe 92
Biologia 57
Biura — organizacja 65
Biurowa praca — organizacja i techni-
ka 65
Boks 796/799
Botanika 58
Budowle — architektura 72
Budownictwo 66/69

Celulozowo-papierniczy przemysł 66/69
Ceramiczny przemysł 66/69
Ceramika — artystyczna 73
Chemia 54
Chemiczne — związki, reakcje 54
Chemiczny przemysł 66/69
Choroby ludzi — leczenie 61
Choroby zwierząt — leczenie 61
Chronologia 52
Ciało ludzkie — pielęgnacja 64
Ciepło 53
Ciesielskie — roboty 66/69
Cybernetyka 00
Cyrk 791/794
Cywilizacja 00
Cywilne prawo 24
Czas — pomiary 52
Czas wolny — wykorzystywanie 37
Czasopisma 05
Czytelnictwo 02
Czytelnictwo dzieci i młodzieży 02

Dokumentacja naukowa 00
Domino 791/794
Dramaty — przedstawienia 791/794
Druga wojna światowa — udział Pola-
ków ^{943.8}
II wojna
Drukarstwo — historia, technika 65 lub
655
Drzewny przemysł 66/69
Drzeworyty 76
Dział ogólny 0
Dziedziczność, zmienność, powstawanie
życia i gatunków 57
Dżudo 796/799

Ekologia ogólna 57
Ekologia roślin 58
Ekonomia polityczna 33
Elektroenergetyka 621.3
Elektromagnetyzm 53
Elektronika 621.3
Elektrotechnika 621.3
Elektryczność 53
Elementarne cząstki 53
Encyklopedie — ogólne 03
Energetyczna gospodarka 62
Estetyka 7
Etnografia 39
Etyka 1 lub 17
Europa
geografia 91 lub 914
historia 93/99
mapy 912
opisy krajów z różnych punktów wi-
dzenia 91 lub 914
podróże 91 lub 914
przewodniki krajoznawcze 91 lub 914
zagadnienia społeczne 30
Farbiarski przemysł 66/69
Farmacja 61
Fermentacyjny przemysł 66/69
Film 791/794
Filozofia 1
Filozofia marksistowska 1
Fizjologia człowieka 61
Fizjologia ogólna 57
Fizjologia roślin 58
Fizjologia zwierząt 59

Fizyka 53
Folklor 39
Fonetyka 80
Fotografia 77
Fotokopie 77

Galanteria — wyrób 66/69
Geobiologia 55
Geochemia 55
Geodezja 52
Geofizyka 55
Geografia — zagadnienia ogólne 91
Geografia Polski 914.39
Geografia świata 91
Geografia roślin 58
Geografia zwierząt 59
Geologia i nauki pokrewne 55
Geometria 51
Gimnastyka 796/799
Gleboznawstwo 63
Globusy 912
Gospodarka energetyczna 62
Gospodarstwo domowe 64
Gospodarstwo rolne — prowadzenie 63
Goście — przyjmowanie 64
Gotowanie 64
Górnictwo 62 lub 622
Grafika 76
Gramatyka 80
Gry matematyczne 51
Gry umysłowe 791/794 lub 793.7
Gwiazdy 52

Handel

ekonomika 38
organizacja i technika 65
Harfy artystyczne 74
Hangary 629.7
Harcerstwo 369.4
Helikoptery 629.7
Higiena osobista 61
Higiena pracy 61
Historia powszechna 93/99
Historia Polski 943.8
Hobby 37
Hodowla 63
Hodowla roślin 63
Hodowla zwierząt 63
Hotelarstwo 63

Humanitarne stowarzyszenia 36
Hutnictwo 66/69
Hydrologia 55

Indonezja

geografia 91 lub 919
historia 93/99
mapy 912
opisy krajów z różnych punktów widzenia 91 lub 919
podróże 91 lub 919
przewodniki krajoznawcze 91 lub 919
zagadnienia społeczne 30
Informacja naukowa 00
Informatory ogólne 05
Informatory — geograficzne i krajoznawcze świata 91
Instalacja w budynkach 66/69
Instrumentalna muzyka 78
Instytucje opieki społecznej 36
Introligatorstwo 66/69
Inżynieria — zagadnienia ogólne 62
Inżynieria lądowa 62
Inżynieria sanitarna 62
Inżynieria rolna 63
Inżynieria wodna 62

Jądrowa technika 62
Jeździectwo 796/799
Językoznawstwo 80
Jubilerstwo 66/69

Kabaret 791/794

Kalendarze ogólne 05
Karne prawo 34
Katalogi 01
Kauczukowy przemysł 66/69
Kierownictwo — teoria, metodyka, systemy, organizacja 65
Klimatologia 55
Kobieta — społeczne stanowisko 39
Kolarstwo 796/799
Kolekcjonerstwo 37
Komórka — biologia 57
Konstytucje 34
Kopalnie — urządzenia i eksploatacja 62 lub 622
Koronkarstwo — artystyczne 74

- Kosmetyczny przemysł 66/69
 Kosmetyka 64
 Kosmiczne rakiety 629.7
 Kosmiczne stacje 629.7
 Kosmiczne statki 629.7
 Kraje polarne
 geografia 91 lub 919
 historia odkryć 91 lub 919
 mapy 912
 podróże 91 lub 919
 Kraje świata — opisy 91
 Krajobraz — kształtowanie i ochrona 71
 Krajoznawstwo Polski 914.38
 Krajoznawstwo świata 91
 Krystalografia 54
 Krytyka literacka 82
 Książka — druk 65 lub 655
 historia 00
 w ogólności 00
 wydawnictwa 65 lub 655
 Księgarstwo 65 lub 655
 Księgowość 65
 Kształcenie pozaszkolne — zaoczne, kur-
 sy 37
 Kukiełki 791/794
 Kultura 00
 Kuźnictwo 66/69
 Kwantowa mechanika 53
 Kwaciarstwo 63

 Lakierniczy przemysł 66/69
 Lekkoatletyka 796/799
 Leksykologia 80
 Leśnictwo 63
 Literatura — historia, teoria, krytyka 82
 Litografia 76
 Logika 1
 Lotnictwo 629.7
 Lotniska 629.7
 Ludowa twórczość 39
 Ludowe obrzędy 39
 Ludowe stroje 39
 Ludowe tradycje 39
 Ludowe wierzenia i zwyczaje 39

 Łamigłówka 791/794 lub 793.7
 Łodzie — budowa 62 lub 629.12
 Lowiectwo 63

 Majsterkowanie 689
 Malarstwo 75
 Mapy 912
 Maszyny 62
 Maszyny rolnicze 63
 Matematyka 51
 Materiały
 badania 62
 techniczne własności 62
 Materiały repertuarowe 791/794
 lub 193.1
 Meblarstwo 66/69
 Mechanika — fizyka 53
 Mechanika kwantowa 53
 Mechanika precyzyjna 66/69
 Mechanizacja rolnictwa 63
 Medalierstwo 73
 Medycyna 61
 Melioracja 63
 Metaloplastyka 73
 Metalurgiczny przemysł 66/69
 Meteorologia 55
 Metody numeryczne — matematyka 51
 Metrologia 38
 Miary 38
 Miedzioryty 76
 Mieszkanie — urządzenia i konserwacja
 64
 Mikrobiologia 57
 Mikrofilmy 77
 Mineralogia 54
 Minerale — złoża 55
 Mitologia 2
 Młodzież — organizacje społeczno-poli-
 tyczne 32
 Moda 39
 Modelarstwo 689
 Moralność 1 lub 17
 Morfologia ogólna 57
 Morfologia roślin 58
 Morfologia zwierząt 59
 Motoryzacja 62 lub 629.11
 Murarskie roboty 66/69
 Muzyczne przedstawienia 791/794
 Muzyka 78
 Mydlarski przemysł 66/69

 Narzędzia rolnicze 63
 Nauka 00
 Nauka o literaturze 82
 Nauka o państwie 32

- Nauki matematyczno-przyrodnicze —
zagadnienia ogólne 50
- Nauki przyrodnicze 5
zagadnienia ogólne 50
- Nauki społeczne 3
- Nauki stosowane 6
zagadnienia ogólne 60
- Nawożenie i uprawa roślin 63
- Numeryczne metody — matematyka 51
- Numizmatyka 73
- Obrona narodowa 355
- Obrzędy ludowe 39
- Obserwatoria astronomiczne 52
- Obyczaje 39
- Oceania
geografia 91 lub 919
historia 93/99
mapy 912
podróże 91 lub 919
- Oceanografia 55
- Ochrona krajobrazu 71
- Ochrona przeciwpożarowa 61
- Ochrona przyrody 50 lub 502.7
- Ochrona zabytków 71
- Odkrycia geograficzne 91
- Odzież — szycie, naprawa 64
- Odzieżowy przemysł 66/69
- Ogólny dział 0
- Ogrodnictwo 63
- Okręty — technika 62 lub 629.12
- Olimpiady 796/799
- Operowa muzyka 78
- Opieka społeczna 36
- Optyka 52
- Organizacje dziecięce 369.4
- Organizacje społeczno-polityczne 32
- Organizacje społeczno-polityczne młodzi 32
- Ortografia 80
- Oświata 37
- Oświetlenie
technika 62
produkcja urządzeń 66/69
- Paleobotanika 56
- Paleontologia 56
- Palezoologia 56
- Pamiętniki 92 A/Z
- Państwowe prawo 34
- Papierniczy przemysł 66/69
- Parki narodowe 50 lub 502.7
- Partie polityczne 32
- Pasjanse 791/794
- Pasożytnictwo — biologia 57
- PCK 36
- Petrografia 55
- Piece — wyrób 66/69
- Pieczenie ciast 64
- Pieśni 78
- Piłka — gry w piłkę 796/799
- Piosenki 78
- Pismo — dzieje, formy 00
- Plakaty 76
- Planety 52
- Planowanie gospodarcze 33
- Planowanie przestrzenne 71
- Plecionkarstwo artystyczne 74
- Pochodzenie człowieka 57
- Poczta 65 lub 656
- Podróże po Polsce 914.38
- Podróże po różnych krajach 91
- Pojazdy lądowe — technika 62
lub 629.11
- Polarne kraje 91 lub 919
- Polityka 32
- Polska
zjawiska społeczne 30
geografia 914.38
historia 943.8
krajoznawstwo 914.38
- Pomoc społeczna 36
- Posiłki — przyrządzanie 64
- Poradniki bibliograficzne 01
- Postęp 00
- Poszukiwania geologiczne 55
- Praca 33
- Praca biurowa — organizacja 65
- Praca kulturalno-oświatowa 37
- Praca umysłowa — technika i organizacja 00
- Pranie 64
- Prawo 34
- Przedsiębiorstwa handlowe — organizacja 65
- Przedsiębiorstwa przemysłowe — organizacja 65
- Przemysł poligraficzny 65 lub 655
- Przemysły różne 66/69
- Przewodniki do oznaczania roślin 58
- Przewodniki geograficzne różnych krajów 91
- Przewodniki geograficzne Polski 914.38

- Przyrodnicze nauki 5
zagadnienia ogólne 50
Przyrządy pomiarowe i precyzyjne —
wyrób 66/69
Psychologia 1 lub 159.9
Psychologia zwierząt 59
- Rachunek prawdopodobieństwa 51
Rachunkowość 65
Radio — audycje, programy 7 lub 7.09
Radiokomunikacja 621.3
Rady Narodowe 35
Rakiety kosmiczne 629.7
Rasy ludzkie 57
Ratownictwo 61
Ratownictwo górskie 794/799
Ratownictwo morskie 62
Ratownictwo okrętowe 62 lub 629.12
Ratownictwo w nagłych wypadkach 61
Regiony Polski — opisy 914.38
Religioznawstwo 2
Rezerwy 50 lub 502.7
Roboty budowlane 66/69
Roboty na drutach 64
Roboty ręczne
artystyczne 74
domowe gospodarstwo 64
Rolnictwo 63
Rolnicze prace 63
Rośliny
botanika 58
rozmieszczenie geograficzne 58
uprawa 63
Rozmieszczenie geograficzne roślin 58
Rozmieszczenie geograficzne zwierząt 59
Rozrywki matematyczne 51
Ruch drogowy — przepisy 65 lub 656
Rudy — złoża 55
Rusznikarstwo 66/69
Rybołówstwo 63
Ryby
hodowla 63
wędkarstwo 796/799
zoologia 59
Rymarstwo 66/69
Rysunek 74
Rzemiosła 66/69
Rzemiosło artystyczne 74
Rzeźba 73
- Sadownictwo 63
Samochody 62 lub 629.11
Samoloty 629.7
Satelity sztuczne 629.7
Sądownictwo 34
Siły zbrojne 355
Siodlarstwo 66/69
Skąły użyteczne — złoża 55
Skórzany przemysł 66/69
Słoneczny układ 52
Słowniki encyklopedyczne — ogólne 03
Słowniki encyklopedyczne różnych dzie-
dzin — zob. dane dziedziny
Słowniki językowe 80
Słowniki — ortograficzne, wyrazów ob-
cych, wielojęzyczne 80
Służba zdrowia — organizacja 61
Socjografia 30
Socjologia 30
Społeczne nauki 3
Społeczne zagadnienia — ogólne 70
Społeczne zjawiska i procesy 30
Społeczno-polityczne organizacje 32
Społeczno-polityczne organizacje mło-
dzieży 32
Sport 796/799
Sport jeździecki 796/799
Sport motocyklowy 796/799
Sport obronny 796/799
Sport samochodowy 796/799
Sport strzelecki 796/799
Sport zapaśniczy 796/799
Sporty powietrzne 796/799
Sporty wodne 796/799
Sporty zimowe 796/799
Spożywczy przemysł 66/69
Sprzątanie 64
Stacje kosmiczne 629.7
Statki kosmiczne 629.7
Statystyka 31
Sterowanie
lotnicze 629.7
zdalne 621.3
Sterowce 629.7
Stocznie 62 lub 629.12
Stolarskie roboty 66/69
Stosowane nauki 6
zagadnienia ogólne 60
Stowarzyszenia humanitarne 36
Strategia wojskowa 355
Stroje ludowe 39
Stronnictwa polityczne 32

- Style
 w sztuce ogólnie 7
 architektoniczne 72
 malarskie 75
 Sygnalizacja 621.3
 Symbioza 57
 Symfoniczna muzyka 78
 Szachy 791/794
 Szczotkarstwo 66/69
 Szermierka 796/799
 Szlarski przemysł 66/69
 Szkolnictwo 37
 Sztuczne satelity 629.7
 Sztuka 7
 Sztuka ludowa 74
 Szybownice 629.7
- Ślusarstwo 66/69
- Taneczna muzyka 78
 Taktyka wojskowa 355
 Tapicerstwo 66/69
 Taternictwo 796/799
 Teatr 791/794
 Teatr amatorski 791/794 lub 793.1
 Teatr lalek 971/794
 Technika 62
 Technika astronautyczna 629.7
 Technika jądrowa 62
 Technika lotnicza 629.7
 Technika pracy umysłowej 00
 Telefonia 621.3
 Telegrafia 621.3
 Telekomunikacja 621.3
 Telewizja
 audycje, programy 7 lub 7.09
 technika, organizacja, eksploatacja 621.3
 Tenis stołowy 791/794
 Teoria bytu 1
 Teoria poznania 1
 Teoria względności 53
 Tkactwo — artystyczne 74
 Tokarstwo 66/69
 Tradycje ludowe 39
 Transport — organizacja 65 lub 656
 Turystyka 796/799
 Tworzywa sztuczne — produkcja 66/69
 Twórczość ludowa 39
- Ubezpieczenia 36
 Ubiory 39
 Układ słoneczny 52
 Uprawa roślin i nawożenie 63
 Urbanistyka 71
 Urzędy — centralne, terenowe 35
 Ustrój państwowy 34
- Wagi 38
 Warcaby 791/794
 Warzywnictwo 63
 Weterynaria 61
 Wędkarstwo 796/799
 Widowiska publiczne 791/794
 Wiedza — ogólne podstawy 00
 Wierzenia ludowe 39
 Witaminy 57
 Władze — centralne, terenowe 35
 Włókienniczy przemysł 66/69
 Wojna
 taktyka i strategia operacji wojennych 355
 historia wojen zob.
 Historia powszechna 93/99
 Historia Polski 943.8
 Wojskowość 355
 Wokalna muzyka 78
 Wolny czas — wykorzystywanie 37
 Wszechświat 52
 Wybór zawodu 37
 Wychowanie 37
 Wychowanie fizyczne 796/799
 Wydawnictwa — organizacja i działalność 65 lub 655
 Wykorzystywanie wolnego czasu 37
 Wynalazki — zagadnienia ogólne, historia 00
 Wypadki — pierwsza pomoc 61
 Wyprawy alpinistyczne 91
 Wyprawy jaskiniowe w Polsce 914.38
 Wyroby z metali 66/69
- Zabawki — wyrób 66/69
 Zabawy publiczne 791/794
 Zabytki — ochrona i konserwacja 71
 Zagadki 791/794 lub 793.7
 Zawody sportowe 796/799
 Zdalne pomiary 621.3

Ziemia
 astronomia 52
 ekonomia 33
 geologia 55
Zoologia 59
Zootechnika 63
Związki zawodowe 33
Zwierzęta
 hodowla 63
 leczenie 61
 wścigi 794/799
 zoologia 59
Zwyczajje 39

Zwyczajje ludowe 39
Zwyczajje towarzyskie 39

Żelazo
 produkcja 66/69
 wyroby 66/69
 wyroby artystyczne 73
Życie — biologia 57
Życiorysy osób 92 A/Z
Życiorysy zbiorowe 92
Żywienie zbiorowe 64